

Fåglar
i Närke

2015 nr 3

Stefan Ulström

Fåglar i Närke

Årg 37 2015 Nr 3

Närkes Ornitologiska Förenings medlemstidning

Ansvarig utgivare: Ulf Jorner, Måbärsvägen 11,
703 75 Örebro. E-post: ulf.jorner@spray.se

Redaktionsgrupp

Åke Lorin Brantströms gränd 12, 702 28 Örebro,
Tel. 019-24 49 32, 070-326 90 02.

E-post: ake.lorin@telia.com

Magnus Helleryd, Tel. 019-298 692, 070-238 37 93

E-post: magnushelleryd@hotmail.com

Ann-Margret Elmroth, Tel. 019-32 01 83,
070-637 15 95. E-post: elmroth@telia.com

Marianne Johansson, Tel. 019-36 17 75,
070-656 63 69. E-post: marianne-j@telia.com

Anita Ahlberg, Tel. 070-717 72 32,

E-post: nitan_9000@hotmail.com

Adressändringar

sänds till: Närkes Ornitologiska Förening c/o
Åsa Bengtsson, Loggatan 13, 70228 Örebro. Tel
073-332 20 31, 019-33 35 27.

E-post: asa.bengtsson@orebro.se

Manusstopp

för **Fåglar i Närke 2015 nr 4** är den 15 nov.

Närkes Ornitologiska Förening

En ideell regionalförening
av Sveriges Ornitologiska
Förening - BirdLife Sverige
Medlem i Närkes Ornito-
logiska Förening blir man
genom att sätta in årsavgiften

på plusgiro 430 33 22-4 eller bankgiro 5747-3357.
Årsavgiften är för vuxen 200 kr, för familjemedlem
50 kr (erhåller ej medlemstidning), för ungdoms-
medlem (13-20 år) 100 kr och för barn (1-12 år) 50 kr.
Medlem i NOF erhåller vår medlemstidning som
utkommer med fyra nummer per år.

NOF:s föreningslokal

För sammanträden och bibliotek finns vi i Föreningarnas
hus Slottsgatan 13A. För utställningsmaterial, holkar
m.m. används källarlokal Hagmarksgatan 9, Örebro.

NOF:s hemsida:

www.sofnet.org/nofnet

Du är välkommen att besöka NOF:s hemsida där
du finner information om föreningens verksamhet.

**Upplev naturen närmare
med en kikare från oss**

Välkommen in!!

kikarproffsen

A-FOTO
BUTIK & ATELJÉ

Filarevägen 3 (Lillån) 019-250623 www.a-foto.se

Omslagsbild: **Skrattmåsar, juvenil *Chroicocephalus ridibundus*. (Före 2007 *Larus r.*)**
av Staffan Ullström. text: Ann-Margret Elmroth

Många har förundrats över de brokiga men ljusa simfåglar som från juli månad och någon månad framöver uppenbarar sig bland sothöns och skrattnåsar i våra grunda insjöar och anlagda dammar. Hela ryggparket på den märkliga uppenbarelsen är färgat ockragult och grått med en del inslag av vitt. Näbben ser gulaktig ut och har en svart spets. Benen kan man inte granska färgen på, de är långt nere i det förmodliga grumliga vattnet och man kan inte se att de också är gulaktiga. Så öppnar den gapet och piper jämrande genast kommer en stilig skrattnås och stoppar sin näbb fylld med mat långt ner i halsen på den hungrige. Det är mor eller far som ser till att den till synes fullvuxna fågeln får det den behöver för att bli en färdig skrattnås. Så småningom lär den sig att hitta sin egen mat. Men det dröjer till nästa vintern innan den ser ut som en riktig skrattnås i vinterdräkt. Först nästa mars uppträder den i den chokladbruna (mörk choklad!) hättan som så väl matchar den nu mörkröda näbben och de lika mörkt blodfärgade benen och fötterna. Men det är ju inte alltid man kommer fåglarna så nära att man urskiljer färgen på näbb och ben. Man måste också kunna skilja en juvenil skrattnås från andra måsfåglar i flykt. Säkra är nog att gå efter synintrycken då också. Mitt råd är: Titta på stjärten!

Ett helt år har juvenilen en tydlig svart stjärtrand medan den är enfärgat vit på undersidan i övrigt. Den adulta skrattnåsen har helt ljus stjärta men yttersta vingfjädrarna på handen är svartkantade. Det är inte juvenilens. Var har då skrattnåsen tillbringat sin uppväxt? De ungar som fötts i inlandet lämnar hemorten och söker sig tillsammans med de vuxna till våra kuster. Där finns det föda att få hela vintern för allätare som skrattnåsarna. Men det är inte omöjligt att de förväxlas med fiskmåsar och trutar. Inte heller de fullvuxna skrattnåsarna behåller sitt främsta känneärke på vintern – den chokladbruna hättan. Endast en mörk fläck i örontrakten och ett lodrätt sträck innanför finns kvar av det mörka. Det dröjer till mars månad ungefär innan hättan uppträder igen. För många i våra trakter är skrattnåsen en av de fåglar som ger oss vårkänslor. I synnerhet om den slår sig ner väl synlig på en brygga i närheten. Låter den också höra sig blir nog de flesta benägna att njuta av detta akustiska vårtecken som i juni-juli nog snarast benämns oväsen därför att skrattnåsarna vill häcka tillsammans med artfränder i stora kolonier, inte få några äggsugna kråkor och alltid försöker överrösta varandra. Dock blir det tomt när de lämnat oss med sina flygga ungar.

En del kolonier etablerar sig i kustområden och behöver inte alltid flytta på vintern. Det är Linné som är skyldig till det missvisande namnet skrattnås. *Ridibundus* betyder den skrattande. Men vi måste förlåta honom – han hade aldrig hört någon skrattnås och blandade ihop två för honom okända måsarters låten. Först på 1800-talet invandrade skrattnåsen nämligen till Sverige med sitt missvisande namn och var den mest framgångsrika måsarten ända fram till 1970-talet vad beträffar ökning i antal. Vad som då orsakade en tillbakagång vet man inte riktigt. 2002 beräknades antalet skrattnåsar vara endast en tredjedel av dem som fanns i vårt land före minskningen, ca 90 000 par. Vi får väl hoppas att denna decimering är lokal och inte gäller hela Västeuropa och Asien där den också häckar.

Foto: Per Jorner

Ordföranden har ordet

Ulf Jorner

Det här skall handla om mål och medel, närmare bestämt om hur NOF agerar för att skydda fåglar och deras miljö, ett av föreningens huvudsyften enligt stadgarna.

Bakgrunden till mina funderingar är pla-

nerna på ett jättelikt lager för Asea-Skandia vid östra infarten till Örebro. Lagret skulle komma att gränsa direkt till naturreservatet Oset-Rynningeviken, ett område som t.o.m. finns upptaget på den s.k. Ramsarlistan, vilket innebär att det anses vara ett våtmarksområde med internationellt värde.

I och för sig är det aktuella området avsett som industrimark i aktuell detaljplan, men när den gjordes upp var det nog ingen som tänkte sig en så dominerande byggnad som det nu blev tal om. NOF var också i sitt remissyttrande negativ till planerna. Vi tryckte bl.a. på att det bör finnas en gränzson runt naturreservat, t.ex. grönytor och på att det fanns alternativa placeringar som inte utretts tillräckligt.

Det fanns dock även positiva inslag i planerna, nämligen att kommunen åtog sig att som kompensation utvidga naturreservatet österut (mot norra Hjälmarstranden), vilket skulle ge bättre förutsättningar för fågellivet än det område som förlorades. När ärendet gick vidare så utvidgades dessa kompensationsåtgärder och vi hade alltså en delvis förändrad situation att ta ställning till.

Detta var alltså bakgrunden. NOF:s mål i sammanhanget är förstås klart: Att skydda fåglarnas livsmiljö. Men hur göra detta bäst? Och hur mycket skulle vi ”förstå” politiker-

na, som förstås såg till näringslivets behov, och dessutom hade det mer eller mindre uttalade hotet att etableringen skulle läggas i Arboga eller Hallsberg, eller...?

Det blev två aspekter som kom i förgrunden för oss i styrelsen: Kompensationsåtgärderna och vårt taktiska uppträdande. När det gällde kompensationsåtgärderna så stod det ganska klart att de skulle tillföra reservatet viktiga naturtyper, medan själva byggplatsen hade mindre naturvärden. I och för sig känns förstås den här typen av kompensationsåtgärder som något slags muta: Får vi göra så här så får ni (eller rättare sagt, djur och natur) det här istället. Men det är en accepterad åtgärd i naturskyddsfrågor.

Knepigare var hur vi skulle uppträda taktiskt. Det är ju självklart så att även om varje etablering, av lagerbyggnader, vindkraftverk eller vägbyggen, på något vis alltid påverkar fågellivet, så går det inte att kämpa mot varje ingrepp. Även NOF måste göra avvägningar och bestämma sig

NOF:s styrelse

Ordförande

Ulf Jorner, Måbärsvägen 11, 703 75 Örebro
Tel. 019-31 21 46, 070-661 66 55
E-post: ulf.jorner@spray.se

Vice ordförande, inventeringsansvarig och resor
Ronnie Lindqvist, Bertil Waldéns gata 6, 702 15 Örebro, Tel. 019-10 23 33, 070-262 14 17
E-post: lindqvist_ronnie@hotmail.com

Åsa Bengtsson, Kassör, Medlemsregistrering
Loggatan 13, 70228 Örebro. Tel 073-332 20 31, 019-33 35 27. E-post: asa.bengtsson@orebro.se

Kent Halttunen, Sekreterare, Informationsansvarig. Nygård, Norra Folkavi, 71991 Vintrosa. Tel. 070-216 11 30. E-post: kent.halttunen@tele2.se

Rolf Hagström, Fågelskydd. Wærnsta Ödebo 661, 694 95 Vretstorp. Tel. 0582-70017, Tel. 076-142 17 21. E-post: rolf.hagstrom@gmail.com

Bengt Jalsborn, Utbildning, Lotteri- och försäljningsansvarig. Vallnäsavägen 3, 703 58 Örebro, Tel. 019-12 70 80, 070-113 47 99
E-post: b.jalsborn@gmail.com

Per Karlsson Linderum, Exkursionsansvarig
Babelsvägen 2, 697 74 Sköllersta
Tel. 019-18 84 14, 072-225 00 63
E-post: per.karlsson.linderum@gmail.com

Suppleanter

Håkan Carlestam, Inomhusmöten
Engelbrektsgatan 13B, 702 12 Örebro
Tel. 070-531 14 20
E-post: carlestam@gmail.com

Lars Johansson, Fågelskydd och exkursionsansvarig. Holländaregatan 22, 702 86 Örebro
Tel: 070-558 99 06,
E-post: lars.h.johansson@orebro.se

för om det är väsentliga intressen som hotas, eller om rör sig om acceptabla konsekvenser. Och om inte annat så blir vi inte trovärdiga om vi alltid ropar **nej**. Vi måste alltså välja våra strider.

Örebro kommun har gjort mycket bra för fågellivet, inte minst förvandlingen av Oset-Rynningeviken från soptipp till underbara miljöer för både människor och djur. Vi kände att vi långsiktigt skulle stötta detta arbete bäst genom att inte driva vårt motstånd mot centrallagret för långt. Följaktligen skrev vi ett yttrande där vi i och för sig vidhöll våra invändningar, men fokuserade på kompensationsåtgärderna och avstod från att yrka på avslag.

Såväl vårt ursprungliga yttrande som det slutliga ställningstagandet finns som vanligt på vår hemsida, under Fågelskyddsfliken.

Styrelsens beslut var inte lätt, och om någon medlem har synpunkter, så kom gärna med dem inför framtida liknande ärenden.

Hur det gick? Jo, byggnadsnämnden tog beslutet om etableringen i början av juni. Det har emellertid överklagats, bl.a. av Ornitologiska klubben, som alltså gjorde en annan värdering av ärendet än vad vi gjorde.

Ja, det blev mycket om NOF:s arbete med naturskyddsfrågor. Finns det då inget att notera från fågelfronten? Jo, även om sommaren ju är något av mellanperiod ur skådarsynvinkel, så finns det förstås det.

Här i Närke kom Ormkärssplattformen att bli en publikmagnet av högsta klass, sedan Magnus Friberg hittat en småtrapphona där. Den stannade länge, och skulle kanske ha varit kvar ännu, om den inte hade blivit kärhöksfrukost i slutet av juli.

Min egen största fågelupplevelse under sommaren kom på en Skåneresa. När vi närmade oss kammen på en ås – Skåne är som bekant inte platt utan riktigt kuperat – fylldes luften plötsligt av röda glador. Väl uppe på åsen kunde vi se hela femtio glador som utnyttjade uppvindarna till en fantastisk flyguppvisning. De jagade inte, de höll sig inom ett begränsat område och tycktes helt enkelt njuta av vindförhållanden. Även om glador inte ens i Närke är någon raritet, så var upplevelsen av en helt annan dignitet än att se ett brungrått fågelhuvud skymta fram några hundra meter från Ormkärssplattformen...

Nya NOF-medlemmar

Sedan förra numret av FiN har till och med maj nedanstående medlemmar registrerats. Välkomna till föreningen!

Mats Svensson, Flygareg, Örebro

Kerstin Ekstrand Asker, Silvermoss, Södertälje

Maija-Liisa Bruhn/Christofer Bruhn, Kaserngården Örebro

Johan Svärd, Södra Promenaden Palsboda

Henrik Skoog, Dalagatan Kumla

Studiecirklar 2016

Närkes Ornitologiska Förening håller under våren både traditionella nybörjarcirklar och temacirklar. Inga förkunskaper krävs för någon av cirklar. Se vidare på NOF:s hemsida och kommande nummer av FiN

När kom parkfåglarna till Örebro?

Roger Gyllin

Så oerhört tomt och tyst det måste ha varit i och kring städernas vattendrag förr i världen. Örebro utgjorde inte något undantag. När Erik Rosenberg på sin 10-årsdag den 17 augusti 1912 flyttade hit från sitt kära Visnums-Kil i östra Värmland fanns det inte en vattenfågel att beskåda: inte en svan, inte en gås, inte en and, inte en mås. Ingenting.

Vad Rosenberg såg här denna dag och de närmast följande veckorna var endast löjstimmen i ån och en trädkrypare i Centralparken. Här-till kommer de till försäljning utbudna döda

fåglar han såg hos den vänlige Höns-Erker, liksom Rosenberg värmlänning till börden, som bland de många salustånden för fiskar på Hamnplan hade ett salustånd för fåglar. Här såg han förutom tamhöns "tjäderhönors rödgula bröst och gräsänders blåa vingspegel" och också på en tvärså "en hel liten knippa fåglar" som "voro gulbruna och mönstrade på ryggen". Höns-Erker kallade dem för becksäskor men i själva verket var de, som Rosenberg vid mognare ålder kunde konstatera, "lerbenor", dvs. på vanligt svenska, brushanar.

Men åter till parkfåglarna. När kom de till Örebro? När livades Svartån och stadens parker för första gången upp av levande fåglar? Och hur kom det sig att det med tiden utvecklades ett myller av änder, måsar, gäss och svanar i stan? Jag ska här, så långt jag kunnat spåra deras introducerande och tidiga historia i Örebro, redogöra för nio arter: knölsvan,

Parkfåglar nedstöms Kanslibron

Bildkälla: Örebro stadsarkiv - foto Sam Lindskog

Bildkälla: Örebro stadsarkiv

sångsvan, svart svan, grågås, sädgås, kanadagås, vitkindad gås, gräsand och skrattnås.

Knölsvan

Knölsvanen kom till Örebro 1913. Det året ”donerade grosshandlare Lindgren ett par knölsvanar från Drottningholm” (Rosenberg 1962). Att fåglarna kom från Drottningholm var ingen slump. Dess slottspark var sedan 1912 leverantör av knölsvanar inte bara till Örebro utan till en lång rad andra orter, till exempel Göteborg, Västervik, Uppsala, Grängesberg, Hudiksvall och Östersund (Bergström 1933). Carl-Fredrik Lundevall, på sin tid välkänd översättare och författare av fågelböcker, nämner från början av 1920-talet ”knölsvanarna i Svartån under våra fönster vid Järntorgsgatan 7 i Örebro där min familj bodde till hösten 1924, då jag var tre år” (Lundevall 1995). Och från tidigt 1930-tal uppger Bergström (1933) att det då fanns ett 10-tal knölsvanar i Örebro men att endast två par brukar häcka ”beroende på svårigheten att hålla de olika paren åtskilda”.

Bergström säger också att knölsvanen inte bara funnits utan också årligen häckat i staden alltsedan introduktionen 1913, en uppgift han otvivelaktigt erhållit från i Örebro boende fågelintresserade.

Det är uppenbart att fåglarna trivdes i den skyddade stadsmiljön, vilket hade lett till att stammen ökade. Att svanarna ansågs utgöra en pryd-

nad för Örebro behöver man inte tvivla på.

Efter 1933 tycks antalsuppgifter saknas. Men vintern 1967 fotograferade Kent Larsson ett par knölsvanar tillsammans med gräsänder i Örebros centrala delar (Gyllin & Larsson 1967). Huruvida detta var de enda knölsvanar som då fanns i Örebro är svårt att belägga i efterhand. Detta foto fick för övrigt äran att utgöra omslagsbild på ifrågavarande nummer av tidskriften Fauna och Flora.

Introduktionen av knölsvanen som parkfågel i Örebro 1913 måste ses mot bakgrund av hur exklusiv arten var i vilt tillstånd ännu vid denna tid. På 1800-talet häckade den överhuvudtaget inte i Närke. De få knölsvanar som visade sig gick ofta ett dystert öde till mötes som köttproducenter. Detta illustreras av en notis i Svenska Jägareförbundets Nya Tidskrift (Anonym 1884): ”Också i Vibysjön, Nerike, hade, enligt ”Nerikes Allehanda”, ett par svanar slagit sig ned i år och varit sedda alltifrån den 12 maj, men vid midten av juni voro de enligt nämnda tidning försvunna och all anledning är att de blifvit skjutna då skott å nämnda sjö hörts nattetid. Med rätta betecknas detta som ett skamligt ofog på samma gång som det är en öfverträdelse af jaktstadgan.”

För Kvismarens del framgår det av en annan notis i Svenska Jägareförbundets Nya Tidskrift att knölsvanen saknades som häckfågel 1882–1883. De svanar som förekom ”under flyttningstiderna” (signaturen –M– 1884) var helt säkert bara sångsvanar. För åren 1890–1895 samt 1898 nämner Nicolin (1924) för Rynningeviken/inre Hemfjärden uttryckligen: ”Knölsvan fanns icke”.

De första häckningarna av knölsvan i Närke ägde rum först på 1910-talet. Sven Ekman (1921) uppger att den

Kvinnor på Blekholmen matande knölsvan på 1920-talet. Husen i vänstra bakgrunden ligger på Järntorgsgatan och de till höger på Norra Strandgatan. På vad som synes vara en flotte växer numera träd och främst kanadagåsen brukar häcka här. Bildkälla: Örebro stadsarkiv, Foto: Johan Ivar Lööw

häckade i Skarbysjön 1914, vid Göksholm i Hjälmaren 1915 och i Tysslingen 1916. Enligt Alm (1917) häckade knölsvanen 1917 ”här och hvar” i den s.k. södra Hjälmaren, alltså söder om Vinön. På direkt förfrågan av Ekman visade det sig att denna uppgift avsåg häckningar vid Vinön och Segersjö. Enligt meddelande från J. Ljungqvist till Ekman 1921 skulle knölsvanen då ha häckat vid Segersjö i åtminstone tio år, dvs. från början av 1910-talet. Denna något svävande uppgift måste dock betraktas med försiktighet.

1919 häckade knölsvanen i Kvismaren och 1920 hittades två bon med ägg i Östra sjön (Rosenberg 1934). Också i Tysslingen häckade några par vid denna tid (Blomqvist & Rosenberg 1921).

I Örebros omedelbara närhet var det ändå inte så lätt att få se vilda knölsvanar. För åren 1916–1920 säger Blomqvist & Rosenberg (1921) följande: ”I Örebrofjärden häckar den ej, ehuru synnerligen lämpliga häckningsplatser finnas. Tjufskytte och en alltför liflig båttrafik torde fördriva den därstädes.” Ett par år senare, troligen 1923, gjordes det uppenbarligen första häckningsförsöket i Hemfjärden. Rosenberg (1924) nämner då från Venalandet att ”Ett par svanar lära ha haft bo där, men äggen togos bort lika fort som de värptes”.

I vilt tillstånd blev knölsvanen alltså näringsk häckfågel först ungefär vid den tidpunkt då Örebro tack vare Adolf Lindgren fick sina vackra prydnadsfåglar.

Sångsvan

I Erhard Bergströms (1933) bok finns ett foto på sex utfärgade svanar, fem knölsvanar och en sångsvan, fridfullt simmande i Svartån inne i Örebro. Något årtal när fotot togs anges inte och det kan vara taget betydligt före 1933. Av strandens grönska ser man att det är sommar. Detta är den enda uppgift om sångsvan som parkfågel i Örebro som jag har lyckats spåra.

Svart svan

Australiens svarta svan var under 1900-talets första hälft rätt populär som parkfågel både i

Sångsvan

Foto: Per Wedholm

Sverige och på andra håll i Västeuropa. Man skulle kunna tro att fåglarna hade svårt att uthärda de nordiska vintrarna men så var inte fallet. Ända uppe i Hudiksvall klarade de svarta svanarna faktiskt vinterkylan utomhus (Bergström 1933).

Också i Örebro har den svarta svanen funnits inplanterad, något som minnesgoda äldre medlemmar i Ornitologiska Klubben genom Lars ”Loffe” Bergqvist har meddelat mig. Skrivna belägg är dock få. Jag har bara lyckats hitta tre.

I de tidiga årens vaktböcker för Oset noterade vakterna inte sällan också vad de såg på sin färd genom staden ner till Oset och dessutom en del rapporter från andra håll i landskapet (Gyllin 1999). Där hittar man också en notering om svart svan. Det är Knut Borg som 20 mars 1949 skriver följande: ”06.10 3 vita svanar och 1 svart samt 1 par grågäss lågo i sällskap vid Kungsstugan.” På vägen hem efter

Svarta svanar vid Centralparken, nuvarande Henry Allards park, på vykort från 1940-50-talet. Från Leif Gustafssons privata samling.

vaktdagen noterar han: "12.30 vid anddammen: den svarta svanen och de 3 vita lågo nu där".

En av de två tryckta uppgifter jag hittat finns i Nils-Peter Eckerboms bok "Roman om en stad" (1964, s. 116–117). Han skriver där: "Det fanns svarta svanar också, tidvis, men de kryssade minst lika mycket "efter gunst och bröd" som de vita, om inte mer. Ursprungligen komna från Australien kände de sig troligen mycket vilsna och hjälplösa här. ... De försvann också snart ur bilden." Eckerboms attityd till inplanteringen av svarta svanar i Örebro var knappast positiv, något som framgår av den avslutande meningen: "Tvivelaktiga utslag av den mänskliga lusten att vända upp och ned på gamla välkända ting."

Den tredje uppgiften finns i en artikel i Nerikes Allehanda 3 november 2003. Margit Lidman skriver där att "förr fanns det även svarta svanar" och hänvisar till hur hon som barn tillsammans med sin pappa och syster på slutet av 1940-talet brukade mata fåglarna vid Kvarndammen.

Vilket år de svarta svanarna inplanterades i Örebro, hur många de var och hur länge de fanns kvar är oklart. Likaså huruvida de någonsin gjorde något försök att häcka. Här finns det utrymme för ytterligare efterforskan-

de i lokaltidningar och arkiv.

Åtminstone en fanns alltså 1949. Eckerboms och Lidmans uppgifter visar att det någon period funnits minst två individer. Detta bekräftas av ett vykortsfoto, som Ingvar Svanberg uppmärksammat mig på. Lars Gotborn har meddelat att en av svanarna fick huvudet avbitet av en hund när den stod på iskanten, såvitt

han minns nedanför Kanslibron. Detta kan ha skett i slutet av 1950-talet.

En text till ytterligare ett vykort, vilket finns i Örebro stadsarkiv, anger att fotot är taget på 1960-talet. Detta får dock anses osäkert. Eckerbom publicerade sin bok 1964 och skrev den sannolikt 1963. Det framgår tydligt av hans text att de svarta svanarna då redan sedan någon tid var historia i Örebro.

Örebros svarta svanar var säkerligen vingklippta. I varje fall säger Erik Rosenberg uttryckligen att när han tillsammans med Yngve Flyckt någon gång runt 1950 såg en flygande svart svan i Kilsviken i Värmland, så var detta första gången han såg en svart svan flyga (Flyckt 1951).

Grågås

Ungefär när grågåsen introducerades som parkfågel i Örebro är lätt att fastställa. Någon gång under vintern 1931–1932 skrev nämligen Erik Rosenberg (1932) att två vingklippta fåglar infördes "för en del år sedan".

Lars "Loffe" Bergqvist har lagt ner mycket tid på att försöka fastställa både exakt år för introduktionen, vem som stod för initiativet och varifrån gässen kom. Han har sålunda gått igenom Nerikes Allehanda för månaderna

Grågås

Foto: Per Wedholm

mars–juni 1925–1930, Planteringsnämndens protokoll och Drätselkammarens handlingar för samma år och Örebro-Kuriren för mars–juni 1928–1930.

I protokollen och handlingarna finns ingenting om grågäss. Däremot har han funnit en indirekt uppgift i Nerikes Allehanda. I en artikel 11 mars 1927 talar Henrik Dieden två gånger uttryckligen om Örebros svanar och änder och om skötseln av dessa. Hade det funnits gäss vid denna tid hade dessa otvivelaktigt också nämnts. Vi kan utifrån uppgifterna hos Rosenberg och Dieden alltså sluta oss till att grågässen inplanterades någon gång åren 1927–1929. Grågåsens historia som parkfågel i Örebro börjar alltså ca 15 år senare än knölsvanens.

Den vilda stammen av grågås i Sverige hade på 1920-talet jagats ner till en bråkdel av sin ursprungliga numerär. Arten var därför sällsynt som besökare också i Närke. Rosenberg hade sålunda fågelskådat i landskapet i betydligt över ett årtionde innan han i början av juni 1928 såg den första flock han helt säkert kunde bestämma som grågäss. Det rörde sig då om 12 individer som rastade någon vecka i Kvismaren (Rosenberg 1932).

Det var därför i dubbelt avseende mycket överraskande när Rosenberg den 9 april 1930 fick underrättelse om att en vildgås slagit ner i Örebro föregående kväll. Han skyndade dit och ”fann en grågås, som slutit sig till de båda vingklippta stamfränderna, som

för en del år sedan blivit utsläppta i ån strax invid slottet. En mångfald ögonvittnen berättade, hur det hade gått till. Vid sjutiden föregående kväll hade fem vildgäss observerats på Hjälmarens med kosan in mot staden. Då de kommit mitt över slottet, alltså stadens centrum och bullersammaste parti, finga de tama grågässen syn på dem och slog genast alarm. Vildgässen svarade, sänkte sig ned, och snart utspann sig ett livligt samspråk. De fem gässen flögo tvärt över hustaken och väckte uppmärksamhet överallt på kringliggande gator, varför snart mycket folk samlade sig på kajerna. Det hela slutade med att en vildgås slog ned i ån, medan de övriga under högljutt kackel drogo vidare. Vid gåsens nedslag stod folk på blott fem–sex meters avstånd” (Rosenberg 1932).

När Rosenberg dagen därpå gjorde vildgåsens bekantskap var den ”alldeles orädd, och någon dag senare åt hon ur handen som de andra. Fågeln befanns vara en hanne, som senare parade sig med den ena tama grågässen. Resultatet blev dock endast bo och ägg. Följande vår – 1931 – gick det dock bättre, i det vildgässen blev fader till en pigg gässling, som han var mäktigt stolt över. Grågässen leva alltså i högönsklig välmåga. Vildgässen gör endast sällan utflykter i omgivningarna. I händelse han skulle flyga bort har han fått en ring om foten.”

Till sin text har Rosenberg fogat ett foto på vildgässen med en av de tama i bakgrunden. Ett foto på vildgässen jämte en fyllig redogörelse för hur denna landade i Örebro finns också i Nerikes Allehanda 11 april (Anonym 1930).

Skänk vinster till månadslotteriet!

Vi behöver nya vinster till lotteriet vi har vid våra inomhusmöten. Inte så stora och dyra utan t ex ett paket kaffe, böcker, någon pryl för vår fågnad och nytta, fågelmat som talgkollar, solrosfrön och jordnötter. Hela vinsten går direkt in i föreningskassan.

Ansvarig är Bengt Jälsbom, tel 019-12 70 80. Det går att lämna vinster vid varje månadsmöte.

Ett stort tack på förhand!
Styrelsen

Historien om hur Örebros ursprungliga två grågäss blev tre är onekligen märklig. Man undrar om något sådant verkligen kan ha hänt också på något annat ställe, där man planterat in arten i stadsmiljö.

Bergström (1933) har tillfogat ytterligare lite fakta om grågässens första år i Örebro. De två införda gässen visade sig båda vara honor, så någon häckning kunde det ju inte bli tal om innan vildgåsen, som alltså var en hane, landade. Grågässen lever i monogami. Därför kom det som en överraskning när båda honorna lade ägg och man frågade sig om "gåspappan höll sig med två fruar". Men fastän båda honorna lade ägg varje år – vilket måste betyda åtminstone 1930–1932 och kanske också 1933 (Bergströms bok trycktes först på hösten) – var det endast den ena honan som fick ungar "medan den andra förgäves ruvar sina ägg". Hona nr 2 lade alltså varje år obefruktade ägg.

Bergström (1933) säger också att den först födda ungen lämnade Örebro efter ett år, alltså 1932. Därefter är dess öden okända. Här kan också anmärkas att Petterssons (1983) uppgift om att det fanns fritt flygande grågäss i Örebro först på 1950-talet följaktligen inte stämmer: Två av de första fyra gässen kunde flyga fritt.

Grågässtammen i Örebro tillväxte alltefter-som. Huruvida detta skedde genom nytillskott, spontana eller inplanterade, eller om det enbart rörde sig om ättlingar till de första tre fåglarna tycks det inte finnas några uppgifter om. Bland stadens under 1930- och 1940-talen sakta växande ornitologskara fanns det nog inte något större intresse för inplanterade fåglar.

Detsamma gällde vid mitten av 1950-talet, när jag började min fågelskådarbana. Tyvärr lärde man sig ju snabbt av de stora pojkarna, dvs. de som var 3–5 år äldre, vilka värderingarna var när det gällde fåglar. Parkfåglar var kort sagt ointressanta och följderna är att jag själv bara har några få anteckningar om grågäss från 1950- och 1960-talen. 1957 antecknade jag dock två häckningar i Örebro: en kull om 2 vuxna och 4 troligen några dagar gamla ungar

vid Strömparterren 20 maj och en om 2 vuxna och 7 ungar på Stora Holmen 27 maj.

Det är tänkbart att vissa av stadens grågäss har kunnat flyga fritt under artens hela historia i Örebro. Det saknas konkreta både positiva och negativa uppgifter på den punkten. Åtminstone från slutet av 1940-talet var gässen, eller i varje fall en del av dem, bevisligen inte vingklippta. De flög alltså fritt omkring och sågs exempelvis även nere vid Oset.

Från Osetvaktens första hela år, 1949, finns två anteckningar i vaktböckerna om detta.

Den 19 juli var Knut Borg vakt i sällskap med Bertil Svensson, på 1950-talet mera känd under namnet "Bäver-Svensson", och skrev kl 03.55 följande: "Grågåsen och kanadagåsen betar." Kl 05.15 gjordes en ny anteckning om dessa båda fåglar: "Gässen äro på vingarna. Grågåsen skriker ivrigt, de gör en sväng uppåt ån, svänger sedan inåt Rynningeviken och går åter utåt." Den bestämda formen "grågåsen" och "kanadagåsen" visar att det rörde sig om tidigare kända fåglar.

Den 24 juli samma år såg Ingemar Hagliden 9 grågäss och 1 vitkindad gås vid Oset, vilka kom "en lov över storvassen o. vänder strax utanför åmynningen". Att det rörde sig om fritt flygande parkfåglar visas av Haglidens notering att de tidigare samma dag hade skrämts upp vid lasarettet av Erik Rosenberg och David Lundegård.

Själv bokförde jag 1954 grågås vid fyra tillfällen vid Oset och parkgässen blev med tiden en vanlig syn på ängarna. Exempelvis såg jag 16 september 1960 en flock om 47 grågäss tillsammans med 11 kanadagäss, 1 vitkindad gås och 5 ex av korsning mellan grågås och vitkindad gås.

Trots att fåglarna kunde flyga fritt övervint-rade åtminstone en del av stammen i Örebro. Den 18 december 1960 har jag en notering om att 9 ex vid Oset flög in till stan. På ett foto av Kent Larsson i Fauna och Flora (1967, s 108) från vintern 1967 ser man bland gräsänderna på snön i Centralparken också ett 10-tal grågäss.

Sädgås

Foto: Per Wedholm

Sädgås

Jag har bara lyckats spåra två anteckningar om sädgås som parkfågel i Örebro, båda gjorda av den noggranne Knut Borg och båda i vaktböckerna för Oset, 1949 respektive 1952.

På sin cykelfärd ner till vaktdagen vid Oset 20 mars 1949 nämner han klockan 06.10 "sädgåshanen som låg med sin hona utanför Concordiaholmen". Det som förvånar lite här är uppgiften att det skulle ha funnits ett par i Örebro. Sex timmar senare skriver han emellertid i singularis: "Sädgåsen kvar vid Concordia."

Den 4 november 1952 bokför han en rapport från Axel Adolfsson och David Lundegård om en ensam sädgås vid Oset. Självläger han till "Stadsgåsen?". Formuleringen visar dels att det då bara fanns en ensam sädgås i Örebro, dels att det rörde sig om en välkänd fågel.

Hur länge den ensamma sädgåsen fanns kvar i Örebro är okänt. Självläger jag från 1950-talet att det fanns en ensam fågel i stan.

Kanadagås

Enligt Edberg (1962) inplanterades denna ursprungligen nordamerikanska art i Örebro 1942. En annan uppgift hittar man hos Thorsell (1990) som anger 27 mars 1945. Varken Edberg eller Thorsell anger varifrån de hämtat respektive uppgift. En uppgift hos Bylin (1975) om 1940 beror uppenbarligen på en felaktig avskrift av uppgiften hos Edberg.

Det korrekta året är 1945. Lars "Loffe" Bergqvist har nämligen uppmärksammat mig på en notis med två tillhörande foton i Örebro

Dagblad den 29 mars 1945. Där heter det: "De av författaren Bengt Berg till Örebro skänkta fyra kanadagässen anlände som vi tidigare meddelat häromdagen hit. Här ovan ses en bild av när befrielsens timme slog för de långväga resenärerna. Ovan t.h. en gruppbild av kvartetten som just håller på att bekanta sig med omgivningarna" (Anonym 1945).

Till Sverige kom den första kanadagåsen 1927. Det rörde sig om en vingstäckt hane som den på sin tid mycket kände och framgångsrike fågelfotografen och författaren Bengt Berg hade fått från en zoologisk trädgård i Holland till sin gård Värnanäs söder om Kalmar vid Kalmarsund. På denna småländska gård hade Berg då redan grågäss, sädgäss, bläsgäss och tibetanska gäss (dvs. stripgäss). Kanadagåshanen bildade hjonlag med en grågåshona och från 1928 samhäckade kanadagåshanen med denna grågåshona och till-

Kanadagås

Foto: Per Wedholm

NYKOMLINGAR I ÖREBRO-FAUNAN

ÖD. 29/3-45

De av författaren Bengt Berg till Örebro skänkta fyra kanadagässen anlände som vi redan tidigare meddelat härom dagen hit. Här ovan ses en bild från det ögonblick då befrielsens timme slog för de långväga resenärerna. Övan t. h. en grupp bild av kvartetten som just håller på att bekanta sig med omgivningarna.

Till höger i toppmarginalen kan skönjas ÖD (Örebro Dagblad) med datering 29/3 1945.

sammans skaffade de ”många gässlingar till världen” (Berg 1933).

År 1938 flyttade Berg till Eriksberg i Blekinge. Det var alltså fyra individer från Bergs blekingska stam, som fick äran att utgöra pionjärerna för den i sinom tid i Närke så spridda och talrika fågeln.

Precis som i Örebro inplanterades två par kanadagäss i Västerås 1945, också dessa en gåva av Bengt Berg. Båda paren häckade framgångsrikt redan samma år. Arten spred sig sedan sakta men säkert i Västmanland och på hösten 1958 hade stammen ökat till minst 180 individer (Ekberg 1959).

Troligen var de fyra ursprungliga kanadagässen både i Örebro och i Västerås vingklippta. Klart är i alla fall att ungarna ofta inte vingklippades och detta gäller båda städerna. Men en del av Örebro-gässen kunde, som både Edberg (1962) och Thorssell (1990) påpekar, ändå inte flyga. De led av en ”bruten” yttre del av vingarna, dvs. ett fel i fästet mellan hand- och armpennorna, och missbildningen innebar att de aldrig kunde utveckla någon flygförmåga. Uppenbarligen var det fråga om en ärftlig belastning som kunde fortplantas generation

efter generation, eftersom det rörde sig om parkfåglar. I vilt tillstånd skulle individer med en sådan missbildning inte ha blivit långlivade.

Ragnar Edberg (1962) skriver att kanadagässen började spridas utanför Örebro för ett 10-tal år sedan, alltså någon gång i början av 1950-talet, med bosättning i första hand vid Oset. Spridningen kan på sina håll ha underlättats av inplanteringar. Sålunda uppger Björn (1985) att man 1953 började med inplanteringar av kanadagäss i Åtorp vid Letälven på gränsen till Värmland.

Efter Oset började kanadagässen häcka också längre ut i Hjälmaren. Vid en inventering 1961 hittades i Närke sammanlagt 18 häckande par, varav sex utanför Hjälmalområdet, bland annat i Tysslingen och Väringen. Edberg uppger att kanadagässen då fanns i ”Närke i sin helhet” men av hans karta framgår att, bortsett från ett par vid Letälven, alla kända häckningar låg i nordligaste tredjedelen av landskapet.

Edberg uppger vidare att övervintring fram till någon gång troligen i andra halvan av 1950-talet uteslutande ägde rum i Örebro. Därefter började antagligen en del av stammen att flytta och senhösten 1961, då det totala antalet adulta och årsungar uppgick till 140 individer, inträffade det oväntade att samtliga kanadagäss drog sina färde. Örebro blev därför vintern 1961–1962 för första gången sedan inplanteringen 16 år tidigare tomt på kanadagäss.

Med början 1958 hade samtidigt kanadagäss börjat övervintra i Viskadalen i Västergötland och vintern 1962 uppgick flocken där till 130 ex. Med tanke på överensstämmelsen i antal ligger det nära till hands att tro att det var just Örebro's kanadagäss som börjat tillbringa vintern i Västergötland.

Någon visshet i form av återfynd av ringmärkta fåglar föreligger dock inte. Åren 1959–1962 hade visserligen 91 kanadagäss ringmärkts i Örebro men dessa märkningar hade ännu inte avkastat några återfynd (Edberg 1962). Man får härvid beakta att kanadagåsen vid denna tid var fridlyst året runt (SOF 1962), varför man inte kunde förvänta sig några återfynd genom jakt.

Det enda övriga alternativet beträffande ursprunget för Viskadalens övervintrare är Västmanland med 13 kända häckningslokaler vid slutet av 50-talet (Walldén enligt Curry-Lindahl 1959) samt Uppland med några få häckningslokaler.

Den mycket stränga vintern 1963 drog åtminstone en del av Örebros kanadagäss längre än till Viskadalen. En flock om 7 kanadagäss uppehöll sig då i Sendenhorst i Westfalen, Västtyskland 21 januari–6 februari. Två av fåglarna var ringmärkta och en av dessa infångades och ringnumret avlästes. Fågeln visade sig vara märkt som vuxen i Örebro 2 juli 1959 (Anonym 1963).

Alla kanadagässen flyttade alltså bevisligen redan vintern 1961–1962. En egendomlighet i sammanhanget är att defekten med bruten vinge, eller vridvinge, som gjorde att fåglarna inte kunde flyga, ändå fanns kvar i kanadagåspopulationen i Örebro åtminstone fram till 1989. Vissa gäss med normal flygförmåga fick alltså i åratal en eller flera gässlingar som hade denna defekt. Thorssell (1990) uppger att ett antal individer med vridvingar ”skjuts varje år av kommunens folk”.

Vad som hände med stadens kanadagäss åren närmast efter Ragnar Edbergs dokumentation av uppträdandet 1945–1961 är dåligt belagt. Flyttade de under sommarhalvåret alltmera ut från staden? Och fortsatte de att flyt-

ta bort helt under vintern?

Bo G Svensson har dock muntligen meddelat att han tillsammans med Nils-Åke Nilsson 1962 eller 1963 på någons uppdrag (Edbergs?) fångat kanadagäss i Örebros parker, vilka var avsedda att utplanteras på lämpliga häckningslokaler i landskapet. Och Thyselius (1974) har visat att kanadagåsen ökade kontinuerligt vid Oset under 10-årsperioden 1958–1967 från en maximisiffra om 26 ex 1958 till en tiodubbling med 268 ex 1967.

Ingen övervintring ägde rum vid Oset 1958–1967 (Thyselius 1974) och man kan, utifrån detta förhållande och Edbergs (1962) uppgifter från vintern 1961–1962, våga en gissning att arten inte heller längre övervintrade inne i Örebro. Det skulle med andra ord ha tagit drygt 15 år för de inplanterade kanadagässen att utveckla en sträcktradition, som, när den väl en gång etablerats, gässen sedan höll fast vid.

Vitkindad gås

En ensam vitkindad gås fanns under många år i Örebro. Den besökte också Oset där den 1949 figurerar i vaktböckerna vid fyra tillfällen: 6 och 12 juni, 24 juli och 8 oktober. 1952 finns den antecknad 2 november med tillägget ”antagligen tamgåsen”. Formuleringen visar att det rörde sig om en välkänd fågel. Den kan ha setts betydligt oftare än så utan att an-

Vitkindad gås

Foto: Per Wedholm

tecknas.

Samma(?) vitkindade gås fanns kvar 1960, då den, som nämnts, samhäckade med en grågås. Den var inte vingklippt utan kunde flyga fritt ihop med grågässen, kanadagässen och sin vuxna hybridavkomma.

Hybrid grågås x vitkindad gås

Som redan nämnts samhäckade den ensamma vitkindade gåsen med en grågås 1960. Resultatet blev fem vuxna ungar, vilka jag noterade tillsammans med de övriga gässen vid Oset den 16 och 18 september. Troligen överlevde bara tre av dem vintern; den 1 april 1961 såg jag 3 ex i Svartån nära Slottet i Örebro.

Den 17 augusti 1963 antecknade jag ”de två bastarderna vitkindad/grågås” i stan. Formuleringen visar att det rörde sig om välkända fåglar. Huruvida dessa hybrider var två som hade överlevt sedan 1960 eller var resultatet av ytterligare en samhäckning är dock oklart

Gräsand

Man skulle kunna tro att gräsanden utgjort ett karaktäristiskt inslag i Örebros centrum i alla tider. Man skulle också kunna tro att arten ursprungligen inte inplanterats utan infunnit sig spontant. Men som Rosenberg (1962) påpekar är varken det ena eller det andra fallet. Under hans första decennium i Örebro fanns inga gräsänder alls i staden. Han skriver: ”gräsänderna importerades av byggnadschefen Hållén inte förre 1922.” Knölsvanarna hade då ensamma livat upp Svartåns vatten i nio år.

Förmodligen till följd av både lyckade häckningar av de inplanterade fåglarna och deras avkommor och av att helt vilda gräsänder lockades till staden av sina där förefintliga anförvanter ökade antalet gräsänder rätt snabbt. Bergström (1933) uppger att det vintertid fanns minst 400 gräsänder i Örebro och un-

der häckningstiden 70–80 ex. Han uppger vidare att häckningen uppmuntrades och underlättades av ”det 25-tal reden, som staden låtit iordningställa åt dem”. Dessa hade konstruerats av byggnadschefen Knut Hållén och bestod av halmkupor på flytande plåtponton.

En mycket god avläsning av antalet gräsänder finns från perioden oktober 1959–juli 1961. Medlemmar i Närke's Fältbiologiska Ungdomsförening inventerade då arten varje vecka på en sträcka av ca 6,5 kilometer av Svartån från Örnros i väster till Oljehamnen i öster (Gyllin & Larsson 1967).

Räkningarna visade att antalet växlade mycket starkt beroende på årstid. Under senhöst- och vintermånaderna låg antalet som regel mellan 600 och 900 individer. Högsta antalet, 1 121 ex, noterades 7 november 1959. Under häckningstiden i maj låg antalet både 1959 och 1960 stadigt klart under 100 ex. Relationen mellan antalet övervintrande individer och de som sågs under häckningstid svarar alltså rätt väl mot den som Bergström uppgav gälla bortemot 30 år tidigare.

Könsfördelningen hos gräsänderna 1959–1961 varierade också kraftigt. Hos de fåtaliga änderna under häckningstiden utgjorde vissa veckor hanarna ända upp till 90 %. Men också bland de övervintrande änderna rådde ett visst överskott av hanar, vilka dock som regel en-

Gräsand

Foto: Anita Ahlberg

dast utgjorde strax över 50 %.

Det lilla hanöverskottet bland övervintrarna hade tydligen stört en eller annan makthavare. Vintern 1957 såg sålunda Olle Gustafsson och jag hur stadens jägare sköt gräsandhanar mitt i stan. Vi blev, på goda grunder, ytterst upprörda och skyndade till Ragnar Edberg, som på den tiden arbetade som konservator hos firma Tore Hanson på Köpmangatan.

Edberg skrev vid denna tid varje vecka en liten fågelspalt i Örebro-Kuriren. Han tog där upp jakten/slakten och påpekade att det var biologiskt helt naturligt med ett litet överskott av hanar. Han anmärkte lite ironiskt att det enda skälet att decimera hanarna var ett en gräsandstek smakar gott också om vintern. Tydligen anade han, eller hade tagit reda på, att änderna inte kastades utan hamnade på någons bord!

Tidningsartikeln tog skruv: Skjutandet av gräsänder mitt i stan upphörde tvärt och återupptogs i varje fall inte under de närmaste åren.

Skrattmåås

Lika litet som svanarna, gässen och gräsanden är skrattnåsen en ursprunglig stadsbesökare. Men olikt dessa arter är skrattnåsen inte från början inplanterad i Örebro. Här om skriver Rosenberg (1962): ”Skrattnåsarna, som nu utgöra ett så livfullt inslag i stadsbilden under sommarhalvåret, kommo 1933 och då alldeles av sig själva.”

Hur kommer det sig då att skrattnåsen inte tidigare började besöka Örebros innerstad och tillgodogöra sig dess goda födosökmöjligheter? Ett skäl är artens sena och till en början långsamma invandring till Mellansverige. Nicolin (1924) säger uttryckligen att skrattnåsen saknades i Närkes slättsjöar 1890–1895 och 1898. Det första fyndet i Närke gjordes först 1916, då ett par häckade på ett tarnskär utanför Esplundalandet på Hemfjärdens norra strand (Rosenberg 1947).

Härefter skedde en ökning i måttlig takt fram till 1940-talet, då populationen närmast exploderade. När Bo Thyselius och jag inventerade landskapets skrattnåsar 1967 fann vi totalt ca

12 000 par (Gyllin & Thyselius 1970). Fortsatta inventeringar visade att antalet var i stora drag oförändrat 1967–1975 (Gyllin 1979). Under 1980-talet minskade dock Närkes skrattnåspopulation dramatiskt (Pettersson 1993).

Mycket tyder på att skrattnåsen nådde sitt tak om 12 000–13 000 par i Närke redan på 1950-talet. En mycket stor koloni om ca 3 000 par fanns vid denna tid vid Oljehamnen mellan Svartån och Lillån. Troligen utgjorde fåglar från denna koloni en avsevärd del av de fåglar som då frekventerade Örebro.

Man måste fråga sig: Varför började skrattnåsen liva upp stadsbilden just året 1933? Arten hade redan omkring 1919–1920 häckat kolonivis i Hemfjärden, Östra Kvismaren och Tysslingen (Blomqvist & Rosenberg 1921) och sedan fortsatt att häcka regelbundet i åtminstone Hemfjärden och Tysslingen. Detta föranledde dock inga stadsbesök. Och det var 1933 ännu ca ett årtionde kvar till 1940-talets stora skrattnåsexplosion i Närke.

Så frågan varför skrattnåsen blev stadsfågel just 1933 är svårbesvarad. Men när skrattnåsarna väl en gång upptäckt Örebros förträfflighet, så fortsatte de att i länge ökande skaror årligen liva upp stadsbilden både visuellt och ljudmässigt.

Jämförelse med andra städer

Att man planterade in svanar, gäss och änder i Örebro från 1913 och några årtionden framåt är inget konstigt. Det låg i tiden. Man planterade in fåglar i städernas dammar och vattendrag på många håll i Sverige, något man kan läsa om i Erhard Bergströms (1933) unika dokumentation av parkfåglarna i Sveriges städer, inklusive Örebro.

Det som framför allt slår en när man läser Bergströms bok är att inplanteringarna på många håll omfattade långt flera arter än i Örebro. Som ett exempel kan nämnas fågeldammarna i Landskrona, anlagda 1908. Där fanns i början av 1930-talet inte mindre än 37 inplanterade vattenfågelarter, däribland rostand, brudand, mandarinand, gulkindad kricka, peposa-

caand, magellangås, nilgås och jungfrutrana.

Även när artantalet låg långt under Landskronas, som det gjorde i till exempel Lund, slås man av förekomsten av exotiska arter som magellangås, knölgås, rostand och brudand.

Karl Kloo (1970) besökte någon gång på 1960-talet de inplanterade fåglarna i Nässjö och Jönköping. Också i dessa båda städer var fågellivet genom inplanteringar långt artrikare än i Örebro. I kapitlet ”Blixervisit hos park-

fåglar” nämner Kloo från Parksjön i Nässjö inte mindre än 13 arter ännder och gäss, däribland rostand, grågås, sädgås, vitkindad gås, indisk gås (dvs. stripgås), snögås och magellangås. Ytterligare en gåsart fanns i den närbelägna Rocksjön: knölgås. Men det allra mest anmärkningsvärda fanns just i Parksjön: två humboldtpingviner!

Frågan man ska ställa sig är alltså inte varför man planterade in fåglar i Örebro, och också

Forts efter litteraturföteckning

Litteratur

Alm, G. 1917. Undersökningar rörande Hjälmarens naturförhållanden och fiske. Undersökningar rörande Sveriges fiskerier etc. utgifna af Kgl. Landtbruksstyrelsen II.

Anonym. 1884. Nya tillhåll för svan. Svenska Jägareförbundets Nya Tidskrift 22: 186.

Anonym. 1930. Den vilda grågåsens örebrobesök. Nerikes Allehanda 11 april.

Anonym. 1945. Nykomlingar i Örebro-faunan. Örebro Dagblad 29 mars.

Anonym. 1963. Örebroare på genomresa. Värmlandsjägaren nr 16, s. 147.

Berg, B. 1933. Mina vildgäss. Svenska Turistföreningens årsskrift, s. 263–280.

Bergström, E. 1933. Fågelliv i stadernas parkdammar och vattnedrag. Hudiksvall: Ebe-förlaget.

Björn, S. 1985. Letälvbygdens fåglar. Utgiven av Degerfors Naturvårdsförening. Karlskoga.

Blomqvist, S. G:son & Rosenberg, E. 1921. Om fågellivet vid Närikes slättsjöar. Fauna och Flora 16: 1–21, 49–72.

Bylin, K. 1975. Dalarnas fåglar. Utgiven av Dalarnas Ornitologiska Förening. Gävle.

Curry-Lindahl, K. (red.) 1959. Våra fåglar i Norden. 2:a upplagan, del I. Stockholm: Natur och Kultur.

Dieden, H. 1927. Skydd åt djurlivet kring städerna. En jaktvårdsman skulle behövas. Nerikes Allehanda 11 mars.

Eckerbom, N.–P. 1964. Roman om en stad. Stockholm: Bonniers.

Edberg, R. 1962. Våra kanadagäss. Jaktsignalen 19, nr 3, 16–21. [Också i: Dalajägaren, årsbok 1963, s. 46–49.]

Ekberg, G. 1959. Kanadagässen i Västerås. Jaktsignalen 16, nr 2, 8–11.

Ekman, S. 1921. Några jaktbara djurarters historia i Sverige under senare tid. 5. Knölsvanen. Svenska Jägareförbundets Tidskrift 59: 2–31.

Flyckt, Y. 1951. Fågel. Stockholm: Forum.

Gyllin, R. 1979. Skrattnäsen *Larus ridibundus* i Närke 1916–1975. Fåglar i Närke 2, nr 1, 1–31.

Gyllin, R. 1999. I vaktböckerna – men inte sett vid Oset. Fåglar i Närke 22: 77–88.

Gyllin, R. & Larsson, K. 1967. Förekomsten av gräsand (*Anas platyrhynchos*) i Örebro 1959–1961. Fauna och Flora 62: 100–118.

Gyllin, R. & Thyselius, B. 1970. Skrattnäsen (*Larus ridibundus*) i Närke 1967. Vår Fågelvärld 29: 72–76.

Kloo, K. 1970. Fåglar i norr och söder. Uddevalla: Zindermans.

Lidman, M. 2003. Bland skrånande kajor och skrattande änder. Nerikes Allehanda 3 november.

Lundevall, C.–F. 1995. Fåglar och fågelböcker förr och nu. Fåglar i Norduppland, 20: 2–8.

– M –. 1884. Andjagten i Qvismarsjöarne. Nya Jägareförbundets Nya Tidskrift 22: 35–36.

Nicolin, R. 1924. Om fågellivet vid Närkes slättsjöar. Fauna och Flora 19: 139–141.

Pettersson, Å. 1983. Grågåsen som häckfågel vid Kvismaren. Verksamheten vid Kvismare fågelstation 1982, s. 22–26. Örebro.

Pettersson, Å. 1993. Inventering av skrattnäs i Närke 1991. Fåglar i Närke 16: 16–21.

Rosenberg, E. 1924. Ornithologiska iakttagelser i Örebrotrakten försommaren 1924. Fauna och Flora 19: 183–184.

Rosenberg, E. 1932. Ornithologiska bidrag från Närke. Fauna och Flora 27: 13–23, 79–91.

Rosenberg, E. 1934. Oset och Kvismaren. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Rosenberg, E. 1947. I närkiska fågelmarker. I: Natur i Närke, s. 233–272. Stockholm: Svensk natur.

Rosenberg, E. 1962. Örebrominnen: Ur en tioårings memoarer. Blå kalender, s. 31–44. Örebro: Örebro läns författarsällskap. [Också i: Rosenberg, E. 1976. Lockrop och vingsus, s. 151–158. Örebro: Ljungföretagen.]

SOF. 1962. Förteckning över Sveriges fåglar. Femte upplagan. Utgiven av Sveriges Ornitologiska Förening. Stockholm: Svensk natur.

Thorssell, S. 1990. Gässen i Örebro. Fåglar i Närke 13: 5–10.

Thyselius, B. 1974. Förekomsten av sjöfåglar vid Oset, Närke, 1958–1967. Vår Fågelvärld 33: 28–43.

vårdade sig så väl om dem, utan snarare varför man inte införde betydligt flera arter, både från andra kontinenter och från nordliga landamärena. Något tillfredsställande svar på den frågan går det nog inte att få så här långt efteråt.

Slutord

I våra dagar känns det rätt främmande att inplantera vattenfåglar i städernas åar, sjöar, dammar och parker. Men med tanke på hur öde och livlösa städer som Örebro var för bara hundra år sedan förefaller inplanteringarna naturliga. Fåglarna livade upp inte bara vattnen utan stadsbilden överhuvudtaget. Före fälthandböcker med naturtrogna bilder och tv:s naturprogram var det dessutom lärorikt med dessa levande, oskygga fåglar.

Skrattmås

Foto: Per Wedholm

Parkfåglarna bidrog helt säkert både till ett ökat naturintresse i sig och till en större förståelse för fågelskydd. 🐦

Pilgrimsfalkhonan i Dalarna

Foto: Lars Leksén

Pilgrimsfalk häckade i Dalarna sommaren 2015

Michael Andersson

En hona från utsättningarna i Närke 2011 häckade i år på en lokal i Dalarna. Honan, med ringbeteckning NZ, upptäcktes i Dalarna

redan i april 2012, då hon fotograferades flygande över Limsjön i Leksand och ringen kunde avlästes. I år har hon fått två ungar, en hona och en hane, på en hemlig boplatz i Dalarna. Fotona är tagna med en stationär kamera mellan 21-24 juni i år. Kameran placerades ut av projekt pilgrimsfalks fältchef Lars Leksén. Enligt Lars kom båda ungarna på vingarna. 🦅

Pilgrimsfalkhonan friflygande på sid 16. Några bilder från den stationära kameran nedan.

Foto: Lars Leksén

Visingsö 25 april 2015

Marianne Johansson

Ett nytt spännande mål för fågelskådarna i Närke – Visingsö - visade sig vara precis så fantastiskt som deltagarna hade tänkt sig.

I regn och gråvädrer besöktes Näs borg på södra Visingsö. Deltagarna från vänster: Mårten Gustavsson, Gunilla Lageson, Kent Halttunen, guiden Rüdiger Kasche, Oscar Axelsson vid muren, Gunnar Eriksson, Gunilla Persson och Åsa Bengtsson.

Foto: Marianne Johansson, den nionde resenären

Det var åtta förväntansfulla skådare som tog plats i minibussen klockan 04.15 i Örebro för att hinna med första färjan i Gränna 06.55. Sen var det bara att hämta upp Mårten Gustavsson vid Brändåsen. Men ingen Mårten fanns där. Klockan gick och Kent Halttunen som har en viss erfarenhet kontaktade Mårten som undrade hur vi redan kunde vara på plats i Brändåsen. Han skulle bara ...?!

För att vinna tid svängde vi hem till Mårten och så äntligen var bussen på väg mot Gränna. Visserligen en annan väg men Kent lugnade alla med att bussen skulle vara framme i tid. Och det var den.

Färjan gick lugnt över Vätterns vågor och på andra stranden vid Tunnerstad mötte vår guide Rüdiger Kasche oss. Rüdiger K har bott på ön i åtta år och skådat så gott som dagligen. Han gick igenom hur han tänkt sig att vi skulle färdas från norr till söder med några avstickare. Och dessutom lovade han att vi skulle få se jorduggla. Det var läge för det.

På väg norrut passerade vi en stor råkkoloni. Den var verkligen stor. Och plötsligt satt jordugglan bara där på en telefonledning. Vi fick se ett par jordugglor till under dagen så det var verkligen läge som han sa.

Erstadskärret var första stoppet på vägen upp mot Norra udden. Det var klassiska våtmarker som låg i kanten mot Vättern. Här såg vi bland annat gravänder, strandskator, storspovar, myrspovar, rödbenor och gluttsnäppor.

Nästa stopp var vid flygfältet och på vägen dit passerade vi flera små trädgårdar. Nu när dimman lättat, var det full vårkonsert där. Årets första svartvita flugsnappare visade sig. Ett par rödstjärtar liksom rödhakar, grönfinkar, lövsångare och gransångare stod för musiken.

Vid fyren på Norra udden fick vi en riktigt härlig långpromenad. Vi parkerade bilarna och skådade runt hela udden och även ner efter vattnet. Fick som väntat inte se några sträck av havs- eller sjöfåglar utan det var mera skådning över landskapet. Årets första ladusvalor seglade över oss för att markera att

våren kommit.

Vi började färden söderut med några stopp efter vägen Bland annat åkte vi genom den stora ekskogen där vi tog fikarast och lyssnade på järnsparv, taltrast, gulsparv och grönsiska. Sista stoppet innan lunch gjorde vi vid Södra udden där vi vandrade runt ruinen.

På rekommendation av vår guide Rüdiger inbegreps lunchen vid skolans sommarrestaurang där vi hamnade mitt i två busslaster turister som också skulle ha mat. Lite rörigt blev det men bra mat fick vi!

I väntan på färjan till fastlandet kryssade vi en sjöorre i hamnen så sammanlagt blev det 72 arter. En mycket spännande och lyckad skådning och mycket bra guidning fick vi. En exkursion som verkligen kan rekommenderas i framtiden!

Sist, men inte minst, blev det ett kryss på vittrut i Vadstena hamn. Slutet gott allting gott! 🐦

Förekomsten av ägretthäger i Närke och Sverige

Johan Åhlén

Som de flesta läsare av denna tidning säkerligen har märkt så har det under de senaste åren blivit allt lättare att få se ägretthäger i landskapet och naturligtvis även i landet som helhet. Arten har en positiv trend i stora delar av Europa. Då vintrarna har blivit mildare och klimatet som helhet varmare så förekommer nu en rejäl spridning av arten mot norr. Den första lyckade häckningen i Sverige konstaterades på Gotland under 2012 och indikationer på häckning har funnits även på andra håll, exempelvis vid Tåkern. Med ökningen av fynd även i vårt landskap så är det numera inte helt främmande med en häckning på lämplig lokal även här!

Närkes första dokumenterade fynd av arten

gjordes faktiskt så pass sent som 1984 då ett exemplar sågs i Tysslingen den 22/7. Under 80-talet gjordes sedan en handfull fynd medan det återigen gjordes färre fynd under 90-talet. Från år 2000 och framåt har arten däremot i det närmaste varit årsvisst i landskapet och under den senaste femårsperioden är antalet fynd (inom parentes) enligt följande: 2010 (1), 2011 (4), 2012 (5), 2013 (5), 2014 (4). Det har naturligtvis blivit svårare och svårare att uppskatta antalet fynd för varje år som gått och det totala antalet fynd är i det närmaste omöjligt att säga idag. Motsvarande siffror för landet som helhet under perioden 2010-2014 är enligt följande: 2010 (100), 2011 (141), 2012 (140), 2013 (220), 2014 (?). Siffran för förra året är inte publicerad ännu!

Arten är dessutom relativt tålig så under de senaste åren då vintrarna har varit milda så har arten noterats i landet under årets samtliga månader. Här i Närke har arten under de senaste åren noterats under alla månader utom januari, februari och november med toppar i antalet rapporter i slutet av mars och i början av maj. Ökningen av fynd och då i synnerhet i landet som helhet talar ju för att etableringen kommer att fortsätta och häckningar konstateras på fler lokaler och i fler landskap de närmaste åren. För vår del ligger väl kanske Kvismaren närmast till hands som lämplig häckningslokal men även Tysslingen, där ju landskapets första fynd gjordes, likväl som Segersjö och Rynningeviken känns möjliga.

När detta skrivs håller två ägretthägrar till i Kvismaren och då mestadels i de östra delarna. Samma uppträdande känner vi igen från ett par tidigare säsonger då som mest tre olika individer har hållit till i området under en längre tid under sensommaren och hösten. Första fyndet i år utgjordes av en ensam fågel som sträckte mot norr över Sköllersta och sedan har arten noterats vid Rynningeviken, Tysslingen, Oset och Segersjö. Hur många olika individer som varit inblandade under året ber vi att få återkomma till. Dock hittills i år inte fler än två exemplar samtidigt på någon lokal. Återstår sedan att se vilket år vi kan

konstatera häckning för första gången. Inom de närmaste fem åren är jag rätt övertygad om att det blir!

Småtrapp i Kvismaren

Magnus Friberg

Den åttonde juli hade jag den stora lyckan att hitta Närkes första småtrapp. Den har sitt närmaste normala utbredningsområde i mellersta Frankrike. Jag tänkte här kortfattat berätta om hur upptäckten gick till.

På morgonen den åttonde juli kom det en rapport om en dammsnäppa som skulle ha setts flyga från Fiskingemaden mot Hammarbotten/Sörbysjön. Då vädret var gynnsamt för vadare med regn och sol om vartannat bestämde jag och Teresa oss för att göra ett eftersök på eftermiddagen samma dag, då det skulle regna något mindre. Vi åkte först till Fiskingemaden då den för tillfället var den mest lättavspanade vadarlokalen i Kvismaren. Ljuset blev dock katastrofalt då solen tittade fram. Så vi bestämde oss snart för att omlokalisera oss till Ormkärssplattformen och spana av där istället. Hammarbotten och Sörbysjön inbjöd dock inte till vaderskådning då växtligheten redan blivit allt för hög. Det enda vi kunde finna var ett 30-tal kärrsnäppor som spatserade i den närmaste vattenansamlingen på Hammarbotten. Vi var dock säkra på att många fler vadare gömde sig ute i grönskan, så vi stod kvar och väntade på att någon rovfågel skulle orsaka ett lyft. Under tiden spanade vi lite halvslött av området. Plötsligt ser jag ett välkamouflerat huvud titta upp på jordvallen mellan Sörbysjön och Hammarbotten. Då jag upplevde huvudet som bandat utbrister jag spontant - ”a Whimbrel” (en småspov). Huvudet försvinner snabbt ned igen och jag börjar tveka, det var något konstigt med det där huvudet. Snart tittar det upp igen - ”men vad tusan, den saknar ju näbb!” Det har nu gått upp för mig att det är en hona småtrapp jag står och tittar på men

pulsen är nu så hög att jag vill att Teresa tar en titt också så att min slutsats inte beror på jag fått to-talt hjärnsläpp. När hon kikar i min tub har den dock gömt sig igen, men bara sekunder senare lyfter trappen och flyger bortåt några hundra meter och landar igen. Det lilla uns av tvekan som fortfarande fanns var

som bortblåst så snart de vackert vita vingarna bredde ut sig. Trappen befann sig sedan på Hammarbotten och glädde många tillresta

Småtrapp, dokumentationsbild från Hammarmaden, Kvismaren där den höll till under örträdet

Foto: Per Wedlund

skådare ända fram till den 31 juli då den med största sannolikhet blev slagen av brun kärrhök. Se bilder nedan 🦅

Unika Närke bilder

Bilderna på brun kärrhök, med resterna av småtrappen, har tagits av Lars Leonardsson som konstaterar : Jag hade turen att få se småtrappen flyga två vändor kvällen innan den blev uppäten. Det blev ett fint Sverige kryss!

Ståndsmässig häckning på Örebro slott

Marianne Johansson

Precis innanför porten till inre borggården på ornamentet runt porten, ett par meter upp, tyckte den svarta rödstjärten att det var passande att bygga bo. Och granne med vår nya landshövding Maria Larsson blev den, fint ska det vara!

Den första rapporten att något var på gång kom den 20 juni, då en svart rödstjärt, *Phoenicurus ochruros*, upptäcktes vid Örebro slott. Några dagar senare sågs även en hona. Och sedan följde rapporterna; en hona framför stora porten mot slottsparken flyger in med föda under den stängda porten och kommer ut bärande på en ekskremmentsäck. Den 30 juni rapporteras fyra ungar och båda föräldrarna ses mata. Den 3 juli sitter en unge utanför porten. Sista rapporten är från den 6 juli. 🐦

Den svarta rödstjärten med mat. Ibland gjorde den en mellanlandning på kanonröret. Ungen på bilden är nyss utflugit.

Foto: Torjörn Arvidson. Bilden på ungen Anita Ahlberg

Almanacka Fåglar 2016

Stefan Gustafsson

Format 20 x 32 cm med nytt fågelmotiv varje månad
Pris 125:- + porto 28:-

Beställes genom e-post: stef.gustafsson@telia.com
eller hemsida: www.stefan-gustafsson.se

Vernissage 27 november, 15.00 - 18.00
Konstutställning 27 november - 3 december,
11.00 - 18.00

Galleri Svea

Köpmangatan 4, Stockholm

Ragnarsson
FASTIGHETER AB

stöder detta nummer av
Fåglar i Närke!

NOF - resa till Norge 2015

Ronnie Lindqvist

Dag 1: Örebro – Hamar – Valdresflya - Lom

Måndag morgon 22/6 lämnade vi Örebro för en veckolång tur till Norge. Vårt huvudmål var fågelberget Runde på norska västkusten men vi skulle få se åtskilligt mer på resan. Vi som åkte var 12 glada NOF-are, Britt-Louise och Jan Korslid, Ingrid Pettersson, Valdemar Andersson, Lars "Loffe" Bergqvist, Kalle Schölin, Håkan Carlestam, Bernt Bergström, Jan-Olov Ragnarsson, Bengt Jalsborn, Leif Halldorson och Ronnie Lindqvist.

Förberedelserna hade pågått länge och vi alla hade sett fram emot resan sen den presenterades kring nyåret. Minibussarna från biluthyraren var rymliga och fina. Efter lite lunch i Charlottenberg och inhandlande av glömd utrustning, såsom myggmedel, passerade vi

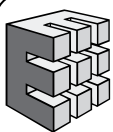
gränsen och började vänja oss vid rödrita vägs skyltar och gula streck i vägbanan. Framåt eftermiddagen var det dags för första skådapausen. Vi hade kommit till Hamar. Där skådade man i ett inlandsdelta med flera förnämliga fågellokaler. Vi valde Åkersvika. Deltat är dygigt och förgrenat, men framförallt en rastlokal vår och höst. Så här på försommaren var det precis som hemma betydligt lugnare. Ett imponerande fågeltorn fanns i alla fall. Ett visst mod krävdes för att ta sig upp men väl där fick vi en fin utsikt över deltat och i fonden kunde vi se taket på den gamla OS-arenan, Vikingaskeppet.

Ett par silltrutar och god matsäck var bästa behållningen från Åkersvika.

Nu bar det av längre in i Norge och framförallt upp mot högre terräng. Vårt mål för dagen var staden Lom där vi skulle övernatta på Nordal Turistsenter. På vägen dit tog vi en tur med bussarna över ett kalvfjällområde och besökte fågellokalen Valdresflya. Nu var vi på hög höjd. Tröjor och jackor åkte på för snösmältningen hade bara börjat. Bästa fågeln här var lappspåraren som sjöng och visade upp sig i en riktig "njutobs". Ljungpipare spelade runt om oss men trots intensiv spaning hittade vi inte någon fjällripa. Nordal Turistsenter visade sig vara ett fint ställe byggt i traditionell norsk stil, med timrad furustomme, och placerat vid en vacker älv med utsikt mot Loms fina stavkyrka. Dessvärre hade vi missat alla restaurangers öppettider så middagen intogs av de flesta i den lokala mackens snabbmatshörna.

Dag 2: Lom – Jotunheimen – Runde

Tisdag morgon 23/6, strålande sol, frisk och inte alls kylig bergsluft inbjöd till lite skådning före frukost. Även här var det sommarstiltje på fågelfronten men ett par rödstjärtar underhöll oss i alla fall en stund. Någon hade turen att se svarthakedopping som spridit sig ända hit trots sitt ostliga ursprung. Hotellfrukosten dominerades av ungdomar som var klädda för en dag i skidbacken, men vi lyckades få vår beskärda del av karbonader och flatbröd. Nu var det dags att se om bussarna kla-

Ekonomia
Redovisningskonsult AB

Telefon 019-58 10 45

har bidragit till detta nummer av
Fåglar i Närke

rade av stigningen upp till Juvasshytta i Jotunheimen, ”Jättarnas hem”

Serpentinvägen var brant men i gott skick. Vi gjorde flera stopp i varierande biotoper. Björk-skogen var full av ovan fågelsång. Bergfink och gråsiska dominerade. Stenfalk och ringtrast avlöste när vi kommit högre upp, strax ovanför trädgränsen. Ytterligare några hundra meter upp hittade vi en fjällpipare som stod på vakt, förmodligen vid sitt bo för den rörde sig knappast ur fläcken och bjöd på fina fotomöjligheter. Högst upp där vägen slutar var det fortfarande vårvinter vid fjällstationen. Längre underhölls vi av en snösparvhanne som sjöng flitigt samtidigt som den visade sina bästa sidor för gruppens alla fotografer. Så här på 1841 meters höjd över havet var det full fart på skidåkarna i backen och det kändes skönt att ha tjocka kläder att ta på sig.

Efter Jotunheimen var det dags för sista etappen till Runde. Fina vägar gjorde att de sista 20 milen kändes lätta, speciellt med första dagens 69 mil i färskt minne. Nu var vi i vägtunnlarnas förlovade land och den ena tunneln efter den andra med längder mellan en och åtta kilometer avlöste varandra. En djup, lång och brant vägtunnel avslutar etappen och vi var framme. Vi inkvarterades på två olika ställen 500 meter från varandra. Ett gäng på det nybyggda, flotta Runde Miljøsenter och ett gäng på det äldre men mycket trivsamma Christineborgs Gjestehus. Med hänsyn till väderutsikterna beslöt vi att den förhandsbokade båtturen skulle bli av redan på förmiddagen nästa dag och därför valde vi att kvällsskåda lite på den låglänta, östra delen av ön. Engelsk sädesärla och svarthakad buskskvätta skulle enligt uppgift häcka här men av dem såg vi inte ett spår. Mycket annat fanns att titta på i strandkanten, på betesängarna och ute på fjorden. Skärpiplärkor, vinterhämplingar och gransångare häckar här och visade upp sig fint. I luften drog storlabbar omkring, en kustlabb och några havssulor gladde oss och skruvade upp förväntningarna på morgondagen.

Dag 3: Runde – Båtrundtur

Onsdag morgonen 24/6 kom med strålende sol, värme och nästan vindstilla. Båten skulle hämta oss klockan 11 så vi hade några timmar på oss att skåda. Det blev samma ställe som på kvällen före och idag kunde vi förutom storlabbar, vinterhämplingar, ringtrastar och annat som vi vant oss vid även börja bekanta oss med fågelbergets invånare. Alkor av alla slag fiskade utanför den udde där vi posterat oss och på en kobbe hade storskarvar och toppskarvar ställt upp sig pedagogiskt och fint. Tobisgrisslorna dominerade här men även en och annan lunnefågel drog förbi...

Så var det dags för rundtur med båten Lophelia. Det var en relativt stor, och som det skulle visa sig mycket sjövärdig och lämplig båt för ändamålet. Ett intensivt tuggande på sjösjuketuggummin hade avsedd effekt och vi tuffade iväg. Vår skeppare berättade med sin svårförståeliga dialekt vad vi hade att vänta oss. Antalet häckande havsfåglar på ön det här året var cirka 300 000 par att jämföra med den miljon par som var fallet på 1960-talet. Trots det var antalen på väg uppåt igen efter bottennoteringar på cirka 200 000 par. Stormfågeln, havhesten på norska, var utgången som häckfågel, lunnefåglarna ökade och hade också börjat häcka på intilliggande öar, toppskarvarna hade helt bytt häckningsplats på ön.

Vi närmade oss branterna efter en kort stunds båtfärd. Kakofonin från alkor, havssulor och tretåiga måsar var härlig att höra. En kraftig och frän doft av fågelspillning fyllde luften. Då och då gjorde havsörnarna utfall mot fågelberget, vilket rörde om ordentligt i grytan och fick tusentals fåglar på vingarna i böljande moln av blandade flockar alkor och måsar. På klippor i strandlinjen stod toppskarvarna och vaktade sina domäner. Toppskarven är en ovanligt vacker fågel med sin glansiga fjäderdräkt som skimrar i brons och grönt. Det var intressant att se hur branterna var uppdelade mellan fågelarterna. Lunnar i de gräsbevuxna delarna, toppskarvar längst ner, havssulorna hade sin egna mycket mäktiga klippa, mindre grupper av tretåiga måsar fanns här och där. De enda som verkade beblanda sig med

Lappsparv

Foto: Valdemar Andersson

varandra var sillgrisslor och tordmular. Var tobisgrisslorna hade sina väl gömda bon kunde vi aldrig lista ut trots att fåglarna låg överallt. På havet runt båten låg grupper av sillgrisslor och tordmular. Höjdpunkten på allt var när skepparen backade in båten under alla fåglar in mot en grotta. Nu var vi verkligen mitt i kolonin. Det regnade fågelspillning hela tiden och det var då det gick upp för oss vilken bra båt det var med ett stort tak av tyg över akterdäck där vi stod. Trots detta fick några sulor in fullträffar på oss, med minnen för livet på våra jackor. Havssulor, tretåiga måsar och alkor i tusental på närmare håll än vi kunnat drömma om. Vilken upplevelse det var!

Fjällpipare

Foto: Valdemar Andersson

Man ville inte att detta någonsin skulle ta slut, men även den här upplevelsen hade en bortre gräns.

På hemvägen berättade skepparen om Rundeskatten, en blandning av sägen och verklighet. Den handlar om hur en silverskatt hittas och förändrar livet för en fattig familj på ön. På Rundesentret finns ett museum där man kan fördjupa sig i händelsen.

Lite lätt darriga och tagna av storheten i det vi just upplevt tackade vi skepparen och tog lunch med vilostund på rummen för att ladda inför eftermiddagens och kvällens utmaning. Bästa tiden att uppleva Run-

des havsfåglar är sent på dagen när de återvänder från dagens fisketurer. Det enda kruxet är mandomspövet som vandringen upp till dem innebär. Två-trehundra höjdmeter låter inte så farligt men med den lutning som stigen har är det en prövning. Själv hade jag ovärderlig hjälp av mina för resan införskaffade gästavar. Vädret var fortfarande på vår sida. Varmt, soligt och med bara en svag bris. Storlabbarna häckar här och där efter stigen och bjöd på uppvisningar och fototillfällen under vandringen och en pilgrimsfalk satte fart på adrenalinnet en stund.

Plötsligt stod vi bara där, ytterst på kanten med stupet vid våra fötter. Nu fick det bli en ordentlig paus med påfyllning av energi i form av medhavda livsmedel. Vi satte oss bland stenarna där lunnefåglarna häckade och blev tillsammans med många andra skådare från Europas alla hörn underhållna när lunnarna kom inflygande, tog några varv i luften med näbbarna fulla av småfisk för att till slut flyga rakt in i de steniga moraserna och försvinna på bråkdelen av en sekund. Ibland stannade någon lunnefågel till på sin väg ut igen för att bli fotograferad.

Häruppe på kanten av fågelberget

Runde från toppen av berget med utsikt mot fastlandet.

Foto: Ronnie Lindqvist

gick vi åt olika håll beroende på kynne och egna önskningar. Några stannade kvar vid lunnarna, några gick på långvandring och några besteg den höga toppen vid havssulekolonin. Runde låg soldränkt och vacker för allas fötter och Västanorges beryktade väder visade sig inte som tur var. Efter att tusentals bilder var tagna kände vi alla att det knappast kunde bli bättre än så här och en efter en begav vi oss i smågrupper tillbaka ner till byn Goksöyr där bussarna var parkerade. Aldrig hade en glass smakat så gott som den gjorde då.

Kvällen firades med eftertanke och duggregn.

Dag 4: Runde – Furuhaugli

Den här dagen hade vi bara en sak att göra, ta oss från Runde till Furuhaugli i Dovrefjell, där vi skulle bo resten av veckan. Efter frukost och ut-

checkning skådade vi en stund runt brofästet på ön utan att hitta något nytt. Vi tog farväl av Runde och körde mot inlandet igen. En god lunch i Åndalsnes, ett stopp vid Trollväggen för att se om några bergsklättrare var i farten blev det, men för övrigt ägnade vi dagen åt förflyttning och proviantering i Dombås. Fu-

Storlabb

Foto: Valdemar Andersson

ruhaugli visade sig vara en jättefin anläggning i bästa fjällstugestil och vår inkvartering i stora, moderna ”hytter” var till allas belåtenhet. Dessutom serverade restaurangen riktigt läcker fjällfisk den här kvällen.

Dag 5: Fokstumyra – Orkelsjöen

Så var det dags för del två i vår norska odyssey. Dovrefjell och Rondane är ett stort vildmarksområde mitt i Norge, känt bland svenskar för sina myskoxar framför allt. Vi började fredagen tidigt med att bege oss till Fokstumyra, ett stort men lättillgängligt myrområde. Spångade leder och ett fågeltorn gjorde att området lockade, lika väl som det rykte det har om exotisk, nordlig fågelfauna. Det första som hälsade oss välkomna var naturligtvis en blåhake bara 100 meter från parkeringsplatsen. Ett gäng stannade vid fågeltornet och övriga gick iväg på den femkilometersrunda som leden innebär. Fågellivet var förändrat jämfört med vad som står skrivet om Fokstumyra men småspov, smalnäbbad simsnäppa och sjungande blåhakar överallt gav fin norrlandskänsla här på relativt sydliga breddgrader. Silvertärna, sångsvan och grönbena höll till på myren, en dubbelbeckasin flög förbi med sitt speciella läte och dalriporna hade lämnat sina spår på stigen. Däremot såg vi inte jorduggla, blå kärrhök och brushane som alla skulle häcka i området. Den största överraskningen blev en brun kärrhök, som enligt alla uppgifter inte skulle finnas här.

När Fokstumyra var avklarad bestämde vi oss för att besöka Rondane-massivet på någon fjällväg. Valet föll på Orkelsöveijen en liten bit norr om Furuhaugli.

På vägen dit sa plötsligt någon: ”Var inte det där myskoxar?”

Snabb vändning på stora vägen och tillbaka för att kolla saken. Jovisst var det myskoxar. Vi som skulle på myskoxguidning dagen efter, hittade en flock själva. Det var nio djur i en grupp och tre i en annan lite längre bort. Både vuxna djur och några ungar. Visserligen var avståndet långt men ändå blev det hyfsade bilder. Ett par unga killar från Italien stan-

nade och undrade vad vi tittade på. De trodde inte sina ögon när de fick titta i våra tubkikare, det kändes bra att få dela med sig av upplevelsen. Vi gjorde en liten runda med bussarna för att komma närmare men vägen var stängd för allmänheten eftersom militära aktiviteter pågick. Skulle vi få någon behållning av morgondagens guidning i myskoxens land undrade vi nog alla.

Orkelsjöveijen var en av alla avgiftsbelagda vägar som finns i Norges bergstrakter. Den ledde snabbt upp på kalfjället där snösmältningen bara hade börjat och vi tvivlade lite till mans på att isen hade gått upp på sjöarna. Det hade den, och väl framme vid sjön lånade vi lite lä bakom en hytte vars ägare inte var på plats. Det här var en riktigt fin fågellokal med smalnäbbad simsnäppa på bo, spelande mosnäppor överallt, sjungande lappsparvar i vegetationen och mycket annat. På sjön låg sjöorre, alfågel och småskrake. Kärrsnäppor och större strandpipare sprang på stränderna. Ett par svärta vållade lite diskussion men fotobesvis avgjorde till slut.

Dag 6: Dovrefjäll – Folldal

Med stor förväntan på dagen satt vi alla på en veranda vid en av våra hytter och njöt av morgonsolen. Det vi väntade på var samlingen och informationen inför vår guidade tur till myskoxarna. Tidpunkten var lämplig för gruppfotoografering och då dök ett par glada tyska turister upp och ville vara med på vårt gruppfoto vilket vi naturligtvis inte kunde säga nej till. Inget förbrödrar så som magpirret inför en stor naturupplevelse, oavsett om man är skådare från närkesläppen eller av annan härkomst.

Informationen vi fick var grundlig och det betonades särskilt vikten av att hålla ett stort säkerhetsavstånd till de djur vi hoppades få se. En myskoxhane kan ha en mankhöjd på 1,70, en längd på 2,40 meter och väga 400 kilo. En sådan bjässe, framrusande i 40 – 50 km/timme är inte att leka med. Till och med tågen i området har blivit anfallna av djur som inte vill lämna spåren för ett litet lok som vill fram.

Spända åkte vi några kilometer till platsen där vår vandring skulle börja. Efter en kort promenad gick vi under järnvägen för att vandra upp på fjällsidan och vad stod där om inte en gigantisk myskoxhane och hans lite mindre hona. Avståndet var bara en bråkdel av säkerhetsavståndet, kanske 40 – 50 meter och nu blev det onekligen spännande. Andlöst betraktade vi de stora djuren, tog massor av bilder och började fundera på om det var så farligt egentligen. Tåget kom och honan försvann blixtnabbt upp i fjällbjörkskogen.

Myskoxe

Foto: Valdemar Andersson

Hanen lyfte knappt blicken, tåget var inte hotfullt i hans ögon tydligen. Med en försiktig kringgående rörelse avlägsnande vi oss till slut från platsen och inledde vår vandring. Vädret var underbart med sol och frisk bergsluft. Stigen hade lagom lutning och tog oss upp mot det vackra Dovremassivet med fjälltoppen Snöhetta i bakgrunden. Pauserna blev många. Guiderna bjöd på myskoxkorv, en trådig och kraftfull charkvara. Vi spanade, letade och till slut fick vi se en familj myskoxar till. Visserligen var avståndet långt men det som imponerade mest var den oerhörda hastighet de hade när de sprang över fjällheden. Där skulle man inte ha en chans att komma undan! Guiderna var seriösa och tog säkerhetsaspekten på stort allvar, vilket var bra eftersom de tidigare hade berättat om de olyckor som faktiskt inträffat den senaste tiden i möten mellan myskoxar och oförsiktiga människor.

På Dovrefjell och i Rondane finns Skandi-

naviens enda bestånd av vildren vilket guiderna var mycket stolta över. Tamrenar finns inte eftersom det inte finns några samer så här långt söderut i Norge. Det skulle i princip vara omöjligt att hitta några vildrenar, men skådarna från Närke kan sina saker så naturligtvis fann vi en liten flock som vi stolt visade upp i tubkarna för guider och andra i vår grupp.

Efter en välbehövlig lunch och en stunds vila åkte vi för att utforska en fågellokal i trakten som heter Folldal. Det är ingen lokal i egentlig mening men det område i södra Skandinavien där man har störst chans att se lappmes, som häck-

ar här. Det lyckades vi inte med, men artlistan byggde på med flera allmänna arter och angenäm skådning i vackert landskap. När vi skulle lämna området upptäckte vi en bergandhanne i en liten sjö. Berganden låg kvar trots våra närgångna fotograferingar. Förmodligen hade den en hona på bo någonstans i strandkanten, och han var skön att se på i sin glänsande praktdräkt.

Dag 7: Kynndalen – Örebro

Resan närmade sig sitt slut och vi tackade Furuhauglifolket för angenäma dagar och fint boende.

Vi hade en lång hemresa framför oss men halvvägs låg en spännande fågellokal, Kynndalen. Kynndalen ligger alldeles nära svenska gränsen, inte långt från Sysslebäck i norra Värmland. Här häckar videsparv med flera par, och dessutom lavskrika. Förutsättningarna var inte de bästa. Mitt på dagen, en varm

och solig sommardag i skiftet juni-juli. Biotopen var verkligen idealisk för dessa norrlandsfåglar men inte heller här hade vi turen på vår sida. Kynndalen ligger på överkomligt avstånd från Mellansverige och ett besök här på våren är med all säkerhet givande.

Matpausen i Sysslebäck var skön. Efter den gick färden hem mycket lätt genom Värmland.

En lyckad resa var fullbordad. Inga missöden, härliga fågelupplevelser och många minnen för livet. 🐦

OBSat i Närke marker perioden juni - augusti

Ove Pettersson

Ett godtyckligt urval av noteringar från rapportsystemet Svalan. Inriktningen ligger på sällsynta fåglar, avvikande mängder eller udda tidpunkter för vanligare arter. Kort sagt - en skvalerspalt i god veckotidningsanda. Urvalet är således helt subjektiv och artikeln bör därför inte citeras i andra alster om fåglar i Närke.

Jag har fått förtroendet att sammanfatta fågelobsar i landskapet för sommarperioden juni – augusti. En diger rapport som vittnar om att Närkes ornitologer gör allt annat än ligger i hängmattan. Sommarens megaart var utan tvekan den småtrapp som besökte Kvismaren i juli och som blev ny art för landskapet. Men en kall och regnig avslutning på juli bjöd även på ett imponerade vadarsträck.

ANDFÅGLAR – FLAMINGOER

Sädgås har setts på flera lokaler under juli-augusti. 2 ex i Kvismaren 19-27 juli, 1 ex i Oset 31 juli t o m 9 aug samt 2 ex vid Rävängsen 8 augusti. Den 17 aug dök första flocken med 10 ex upp i Kvismaren och några dagar senare fanns 50 ex i området. En **prutgås** fanns vid Näsbyängen, Oset, 3 – 11 juni samt troligen samma fågel vid Boglundsängen 14 – 18 juni. **Vitkindad gås** fortsätter att öka även på sommaren. 155 ex sågs vid Boglundsängen 28 augusti och vid St Forsa vid Vättern fanns 30 ex 13 juli. 2 ex **gravand** rastade på Näsbyängen, Oset, den 8 juni. **Stjärtand** har sett med 1 par i Rysjön 19 juni samt 6 ex den 8

juli. Den 17 juli sågs 7 ex på Ormestaängarna. Stora flockar med **vigg** på Hjälmaran hör sommaren till. 500 ex den 14 juli och 800 ex den 30 juli är imponerande antal. En ovanlig sommargäst var den **bergand** som rastade vid Dimbobaden 27 – 28 juli. Även sjöorre har sett i Hjälmaran med 2 ex 9 juni, 7 ex 13 aug samt 2 ex vid Valen 17 aug. 1 aug. sågs dessutom 35 ex i Multen. Den 4 juli sågs 9 st **svärta** från Näsudden, Dimbobaden. Enstaka salskrakar har funnits vid Rynningeviken 2 – 20 juni, Rysjön 9 juli samt i reningsdammen, Vretstorp 12 – 27 aug. **Vaktel** har spelat på många olika platser i landskapet i sommar. Värt att nämna är att en natt räknades hela 13 olika spelande fåglar in på Mosjögårderna och i Kvismaren har minst 15 ex hörts. Glädjande är flera rapporter på **rapphöna**, 2 ex i Rinkaby, 2 ex vid Husön, 2 ex i Hardemo samt 2 ex i Egersta. **Smålom** har noterats enligt följande: Villingsbergs skjutfält med 1-2 ex vid flera tillfällen, 1 ex vid Hinstorp, Olshammar 8 juni, 1 ex på Hemfjärden 12 juli, 1 ex i Multen 11 aug., 1 ex Ässön 30 aug., 3 ex sågs från Venastugan 30 aug. samt 1 ex Hjälmaran 31

aug. **Ägretthäger** ses alltmer för varje år i alla våra våtmarker. Den 6 juni sågs 1 ex vid Fiskingemaden och den 11 samma fågel vid Åslasjön, 13 juni 1 ex från Långa bron i Oset samt 1 ex i Segersjö 27 juni. 3 juli fanns 2 ex utanför Norra tornet i Tysslingen, 19 juli 1 ex i Rynningeviken samt 1 ex i Segersjövikens 25 juli – 1 aug. 1 ex i Oset/Venan 4 -11 aug. och slutligen 1-3 ex i Kvismaren 17 -29 aug. 2 ex sågs vid flera tillfällen övernatta i träd på olika platser i Kvismaresjöarna.

ROVFÅGLAR – VADARE

I samband med slätter av vall nära Gällersta kyrka 12 juli samlades ett imponerande antal rovfåglar för att tillsammans med kråkor, korpar och katter kalasa på sorkar och annat smått och gott. Två bruna glador, 1-2 ex röd glada, ett 10-tal bruna kärrhök, minst 7 tornfalkar, en blå kärrhök, samt en handfull ormråkar besökte åkern i flera dagar.

Flera **bruna glador** har uppehållit sig i Närke i sommar. 3 juli sågs 1 ex vid Hammars kyrka. 12 juli och månaden ut fanns minst 2 ex huvudsakligen i området Gällersta – Västra Kvismaren. I Oset sågs 1 ex 30 juli samt 1 ex vid Vålakärret 3 aug.

Röd glada har sett över hela landskapet under sommaren. I Kvismaren har 3 olika individer uppehållit sig. Marieberg, Göksholm, Gräve, Hjortkvarn samt Vretstorp är andra lokaler som har haft glad-besök. Sista röda gladan sågs vid Venakullarna 30 augusti. **Blå kärrhök** har setts med 1 ex vid Öbylidan 1 juni, 1 ex i Kvismaren 20 juni samt 1 ex vid Södra Tornet, Tysslingen, 23 juni. Från och med 8 juli har enstaka blåhökar setts regelbundet vid Oset, Tysslingen samt Kvismaren. En ungfågel av **stäpphök** passerade över Ormestaängarna 18 augusti. Tyvärr misslyckades en påbörjad häckning av **ängshök** i Östernärke. Den hane som sågs jaga flitigt i södra Kvismareområdet i juni hittades påkörd och död vid riksväg 52. Övriga observationer av en hane är vid Bärsta 10 juni, Västra Rakan 14 juni, Skatteby 12 juli, Råberga 29 juli samt Bondsäter 10 aug. **Kungsörn** har sett med 1

ex i Askersund 9 juli samt 1 ex i Hjortkvarn 1 aug. En gammal hane av **aftonfalk** sågs 17 juli vid Grytebäcksmossen, Skogskärr. **Småfläckig sumphöna** har hörts med minst 6 ex i Kvismaren samt 1 ex från Svalnäs, Tysslingen. 1 ex fanns dessutom på Venamaden 9 aug. **Kornknarr** har hörts på ett 25-tal olika platser fram t.o.m. 10 juli. 1 ex hördes så sent som 1 aug vid Husön, Kvismaren.

Upptäckten av **småtrapp** den 8 juli redovisas i separat artikel. Ovanligt många **strandskator** har noterats på sträck vid Oset och Hjälmarén. 81 ex över Ormestaholme 24 juli, 16 ex samma plats 25 juli och 11 ex 10 aug. I Södra Hjälmarén rastade dessutom 16 ex 31 juli. **Kustpipare** sågs på olika lokaler sista veckan i juli. Som mest 10 ex vid Dimbobaden 19 juli, 10 ex Hjälmarén 21 juli, 12 ex Dimbo 22 juli, 18 ex Oset 26 juli samt 10 ex Dimbo 27 juli. Flockar med sträckande **kustsnäppor** passerade dagligen 20-31 juli under den kalla och regniga perioden. Som mest inräknades 68 ex över Södra Hjälmarén 25 juli. Enstaka kustsnäppor rastade i våra våtmarker 8 juli-16 aug. Ovanligt många **sandlöpare** har noterats med 4 ex vid Olshammar 27 juli, 1 ex Nyckelgrundet, Hjälmarén, 28 juli, 2 ex Brearen, Hjälmarén, 30 juli samt 1 ex Brearen 31 juli. **Småsnäppa** har rastat fr.o.m. 13 juli dock i blygsamma antal. Som mest 4 ex vid Rosenbergspölen, Oset, 23 juli. Även **spovsnäppor** har setts i mindre antal på flera lokaler sista veckan i juli. Den normalt svårsedda arten **myrsnäppa** har rastat på flera lokaler. 8 och 10 juli fanns ett ex vid Lillängen, Oset. 2 ex rastade på Fiskingemaden 9 juli, 1 ex på Södra Näsbyängen 13 juli samt 1 ex på Öbymaden, Kvismaren, 16 juli. En **rödspov** rastade på Ormestaängarna 30 aug. Sista veckan i juli passerade ovanligt många flockar med **myrspov** över framförallt Södra Hjälmarén. De största antalen var 16 ex vid Dimbo 10 juli, 362 ex Lappe/Dimbo 21 juli, 185 ex Näsudén 25 juli, 122 ex Södra Tysslingen 26 juli, 178 ex Dimbo 27 juli samt 148 ex vid Olshammar samma dag. **Dammsnäppa** rastade med 1 ex vid Fiskingemaden 8 juli samt med 2 ex på

Ängshök hane respektive hona i det paret vars häckning i Kvismaren misslyckades

Foto: Krister Håkansson

Ormestaängarna 13 juli. Ovanligt många observationer av **roskarl** har gjorts under sommaren, 1 ex Valen, Hjälmarén 22 juni, 1 ex Fiskingemaden 25 juni, 1 ex Lillängen, Oset, 8 juli, 2 ex Nyckelgrundet, Hjälmarén, 25, 3 ex Valen 28 samt 1 ex Brearen, Hjälmarén 30 juli. Även **smalnäbbad simsnäppa** har setts på olika platser. 1-2 ex Lillängen, Oset, 5-8 juni, 4 ex Lungersbådan, Hjälmarén. 6 juni, 1 ex Hammarbotten, Kvismaren, 14 juni samt 1 ex Brearen, Hjälmarén 30 juli.

LABBAR – UGGLOR

Stora mängder **dvärgmåsar** rastar årligen i Hjälmarén och så även i år. 40 ex vid Dimbo 4 juli, 335 ex vid Lappe samt 40 ex vid Nyckelgrundet 5, 415 ex Södra Hjälmarén 13, 390 ex den 14 juli, 375 ex både 5 och 31 aug är de högsta noteringarna i sommar. I Sörbysjön, Kvismaren, skred 7 par dvärgmåsar till häckning men tyvärr rövades alla bon utom ett.

Silltrut har setts med 4 ex vid Lännäs 1 juni, 1 ex Norra Årsta 2 juni, 1 ex Hjälmarén 9 juni, 1 ex Nyckelgrundet 28 juli, 1 ex Dimbo 29 juli samt 1 ex Rosenbergsstugan, Oset, 18 aug. **Småtärna** är inte årlig i Närke. 30 juli sågs 1 ex vid Nyckelgrundet i Hjälmarén. **Skräntärna** ses säkrast i Hjälmarén.

Så även i sommar. Som mest 165 ex i Hjälmarén 30 juli. Övriga obsar att nämna är 1 ex vid Oset 16 juli, 2 ex Långaren, Olshammar samt 2 ex i Rysjön 27 juli. Stora ansamlingar av **svarttärna** med 102 ex 20 juli samt 114 ex 30 juli vid Nyckelgrundet. 15 par svarttärnor har funnits i Kvismaren dock utan konstaterad häckning. En ungfågel **vitvingad tärna** sågs tillsammans med skrattnåsar vid Öns åkrar i Kvismaren 22 juli. Observationer av **silvertärna** i juni är ovanligt. 7 juni fanns 2 ex vid Björka Lertag och 11 juni sågs 2 ex vid Forsholmen. 1 ex vid Ormkärssplattformen 17 juli samt 1 ex vid Hampetorp är värt att nämna. Sträckande silvertärnor har noterats med 11 ex vid Oset 4 aug, 11 ex Stora Mellösa 5 aug, samt 10 aug Ormesta holme med 34 ex. En

Citronärta

© Krister Håkansson

turturduva sågs 18 juni vid Hammarkullen, Kvismaren. **Berguv** kunde ses från Ormkärrsplattformen i Kvismaren 1 aug. **Slaguggla** hittades på Grytbäcksmossen, Skogskärr 17 juli. Inga rapporter finns om häckande **jordugglor** trots flera obsar i juni-juli. Enstaka jordugglor är noterade från Lillängen, Oset, 5 och 17 juni, Ökna 7 juni, Säbylund 9 juni, Ängsholmen 11 juni, Södra Tysslingen 21 juni samt 12 juli. I Kvismareområdet sågs dessutom 1 ex 10 aug.

NATTSKÄRROR - TRASTAR

Kungsfiskare har setts på ett 10-tal olika platser under sommaren varav minst en häckning. Är konstaterad. **Tretåig hackspett** har inte visat sig i sommar. Hackspår har hittats i Askersund, Holmsjön samt Storsjön i Kilsbergen. Höstens första **rödstrupiga piplärka** passerade Lindbacka med 2 ex 30 augusti. Samma dag noterades även 1 ex i Lerbäck. 1 ex sågs sedan den 31 aug vid Tvärvägen, Oset. Den 3 juni upptäcktes en hane **citronärta** vid Södra Tysslingen. Fågeln sågs ända fram t.o.m. 17 juli. Misstänkt samhäckning med hona av vanlig gulärta. Vid Björka lertag hördes en **blåhake** 7 juni. Tre dagar senare, den 10 juni, hördes även en **vitstjärnig blåhake** (rasen *Cyanecula*). En ovanlig gäst i landskapet. Höstens första **blåhake** hördes vid Ormestängarna 30 aug. Den 31 aug ringmärktes en ungfågel vid Venastugan. En lyckad häckning

av **svart rödstjärt** i Örebro Slott i centrala Örebro blev mycket uppskattad. Ungarna matades helt obesvärat intill ingången trots alla turister i juli. Ärligen häckar 6-8 par svart rödstjärt i Närke men *få så kungligt!*

SÅNGARE – KARDINALER

En ung **höksångare** fångades och ringmärktes vid Venastugan 30 aug. Normalt är 1-2 fynd per år. **Flodsångare** har hörts 1 juni-2 juli i Råstasjön, Rynningeviken, Sörön, Karlslund, Oset, Norrbyås samt Björkö. Med stor sannolikhet har **vassångare** häckat i Kvismaren. 31 juli fångades två nyligen flygga ungar vid Nynäsängen. Sjungande vassångare har noterats i Kvinnerstasjön 5 juni, Öja, Hackvad, 9 och 18 juni samt i Rysjön 21 juni. Sjungande **busksångare** har i juni konstaterats vid Fiskinge, Snötuppen, Kumlabydammarna, Väla-kärren, Skatteby, Almbro, Hasselfors, Rynningeviken samt Yxtabacken i Hovsta. **Gransångare** är vanligare än man kan tro och rapporterad från ett 15-tal lokaler under perioden 2 juni till 7 aug. **Mindre flugsnappare** har hittats sjungande på flera platser, 2 ex i Runstorp, Kilsbergen, 8 juni, 1-2 ex Markasjön 16 juni-1 juli, 1 ex Fröstorpsmossen 30 juni samt samma dag 1 ex i Glanshammar. **Skäggm** ser ut att öka. Hela 40 ex i olika familjer sågs i Rysjön 21 juni och den är rapporterad från ytterligare åtta lokaler. Endast ett fåtal **pung-**

Busksångare vid Snötuppen, Oset

© Krister Håkansson

mesar är noterade., 1 ex 5-8 juni Reningsverket, Oset, 1 ex Holmens Industriområde i Örebro 7 juni, 3 ungfåglar Rysjön 15 juli, 1 ex från Ormkärrsplattformen 17-18 juli, 1 ex Västra Kröken 3 aug samt 1 ex Åslaholmen 26 aug. **Sommargyllingen** vid Husön-Sörön hördes fortfarande 1-4 juni. 8-9 juli hördes 1 ex flöjta vid Fiskinge. Sommarobsar av **varfågel** är ovanligt. Men 1 ex har setts vid Julömmossen 1 juli samt 1 ex på Killingemaden, Kvismaren, 8-9 juli. 🐦

Atlasinventeringen

Michael Andersson

I och med säsongen 2015 är fältarbetet i den andra atlasinventeringen i Närke avslutat. Vi i arbetsgruppen vill å NOFs vägnar rikta ett varmt tack till alla som inventerat och/eller rapporterat fågelobservationer med häckningskriterier. Alla bidrag är värdefulla, stora som små.

Ännu under vintern finns det tid att komplettera inventeringen för åren 2004-2015 genom att rapportera fler fågelobservationer med häckningskriterier. Har du observationer som du inte rapporterat kan du alltså lämna ditt bidrag till inventeringen genom att lägga in dessa i Artportalen, eller genom att meddela oss i arbetsgruppen per brev eller e-post. Det är även värdefullt om alla rapportörer kan granska sina redan gjorda rapporter i Artportalen. Här finns ett stort mörkertal av fågelobservationer som är gjorda i häckningstid och i lämplig häckningsbiotop, men där angivande av häckningskriterium uppenbarligen glömts bort. Häckningskriterierna finns listade på NOFs hemsida. Den som är osäker på hur hen ska gå till väga kan fråga någon i arbetsgruppen.

Under den gångna häckningssäsongen har atlasinventeringen försvårats av att de ansvariga för Artportalen ännu i september 2015 inte har fått igång Atlasfunktionerna. Från arbetsgruppens sida är vi starkt kritiska till att huvudmannen Sveriges Lantbruksuniversitet inte såg till att dessa fungerade när den nya versionen av Artportalen togs i drift. Det räcker inte att prata fint om "citizen science" om man menar att det är viktigt med ideella bidrag till kunskapen om Sveriges fauna och flora. Det återstår ännu att se hur användbart Artportalen kommer vara som verktyg för sammanställningen och analysen av atlasinventeringen.

Hur resultatet av atlasinventeringen kommer presenteras är ännu en öppen fråga. Det vore naturligtvis roligt om vi kunde publicera en

fin bok, likt atlasböckerna från Skåne och Halland. Först krävs ett stort arbete med att kvalitetsgranska, sammanställa och analysera de insamlade fågelobservationerna. Jämförelser mellan den första atlasinventeringen och den andra ska göras. Arbetsgruppen (Michael Andersson, Ola Erlandsson, Billy Lindblom och Ronnie Lindqvist) ska träffas under hösten och diskutera hur vi jobbar vidare. Vi kommer antagligen att bjuda in atlasinventerarna till ett möte i början av 2016 för diskussioner och för att fira att fältarbetet är avslutat.

Fågeltornskampen

Kent Halttunen

För femte året i rad arrangerades Fågeltornskampen i början av maj, denna gång i utökad omfattning då fågeltorn i Finland, Sverige och Danmark deltog. Finland har hållit på med denna lättsamma form av tävling i många år. I Sverige var det femte året i rad som det tävlades i tornkampen och danskarna deltog för första gången. Intresset blir större och större, och i Närke deltog sex fågeltorn. I Finland är det över 300 torn som deltog i Fågeltornskampen, i Sverige var det 75 torn/platser som deltog i denna lättsamma form av fågelskådning. Danmark var med och tävlade för första gången i denna skandinaviska kamp och där var det bemannat på ett 30-tal platser. Det gäller att hitta så många arter som möjligt från ett fågeltorn/observationsplatser under åtta timmar. I Närke deltog sex torn: Rysjtornet, Kvismaren, Rosenbergsstugan, Oset, Norra tornet, Tysslingen, Björka lertag, Kumla, Tornet, Vibysjön och Välakärren, Vibysjön. Finnarna var som vanligt bäst: Parhalahti i Pyhäjoki fick ihop hela 111 arter. Två torn i Sverige nådde upp till 106 arter, Stockviken på sydöstra Gotland och Södra Lundtornet, Ottenby, södra Öland. Bästa torn i Närke blev Rysjtornet med 85 arter. Tornet bemannades av Per Karlsson Linderum och Ronnie Lind-

qvist men de hade hjälp av en hel del besökare. – Vi hade flera högtidsstunder, först en ägrett-häger, sedan fjällpipare och till sist en rostgumpssvala som visade upp sig under en stund innan den försvann, berättar Ronnie Lindqvist. Rostgumpssvalan var det tredje fyndet i Närke genom tiderna. I Oset vid Rosenbergsstugan stod tjeigänget och hamnade både i skuggan och i snålblåsten. Som tur var det enkelt att gå in i stugan och tända en brasa.

– Och så hade vi både gravand och mindre hackspett, berättade Åsa Bengtsson som bildade lag tillsammans med Ami Sundén, Anita Ahlberg, Marie Lideús och Anna Karin Törnblom. 🐦

Låt naturen ha sin gång

Jan Gunnarsson

Minns ni Strindbergs dikt Esplanadsystemet: ”Här rivs för att få luft och ljus...” Motivet hos stadsplanerarna på 1800-talet var att få bukt med koleran. Samma argument framfördes av 1930-talets arkitekter och nu gällde det att stoppa tuberkulosen. Två huvudlinjer bröt sig mot varandra. Den ena var att bygga skyskrapor som kunde ge invånarna ett överflöd av luft och ljus samt bibehålla mera av naturen orörd. Den andra förespråkade låga hus med maximalt fyra våningar.

Så har utvecklingen fortsatt. Örebro har ju i olika tider framhållits som en mönsterstad i bostadsbyggande. Stjärnhusen var ett mycket uppmärksammat projekt och än i dag kan man beundra den möda som lades ner på att få bebyggelsen omväxlande och de stora grönytor som reserverades som livsrum för de boende. Ett annat uppmärksammat område var Vival-

la, där de låga husen inbäddades i grönskan.

I Örebro är vi mycket lyckligt lottade genom det välkända Oset-Rynningeviken. Här kan vem som helst fågelskåda, jogga, grilla eller bara ta det lugnt i största allmänhet i en fin miljö invid sjön och det gröna stråket går också tvärs genom hela staden längs ån. I ett sämre läge hade i stället det nu så natursköna området innanför Hemfjärden varit ett miserabelt randområde där en större trafikled dragits fram. På väster har vi numera Varbergaskogen som ett naturreservat alldeles inpå knutarna, där de boende bland annat kan ta del av ett rikt fågelliv. Här ville vissa politiker placera bostadsbebyggelse.

Var och varannan dag läser vi om hur staden växer ”så det knakar”. Politiken i dag är att förtäta staden. Man dammsuger de centrala delarna på små öppna ytor där hus kan placeras. Runt Eyravallen och Idrottshuset har en hel liten stad växt upp och Idrottshuset kan nätt och jämt skönjas. I kvarteret Honolulu och Sing-Sing föreslås träd fällas och de gamla husen byggas in av en fyrkantig bostadskoloss som utestänger ljuset. Är det verkligen en fördel att staden växer maximalt och dessutom på andra orters bekostnad. Trafikproblem växer, köer till barnomsorg och äldreomsorg blir svårhanterliga. En stad som man inte kan ta sig ut ur med bil inom femton minuter är enligt min uppfattning för stor.

Vi behöver kunna leva i en vardagsmiljö som förutom själva bostadshusen innehåller grönska och fria ytor och ett fågel-, djur- och växtliv. Människan vill se något mera än bara kajor, fiskmåsar och duvor omkring sig. Råttor klarar sig överallt men en hare, ekorre eller igelkott gör människan glad. Människan måste få utlopp för sin skaparkraft. Visionärerna bakom Stjärnhusen och Vivalla hade detta klart för sig när de utformade dessa områden. Här skulle barnen växa upp, det skulle vara plats för deras lekar och de skulle senare minnas sin hemtrakt med glädje. I dag när jag betraktar de stela miljöerna i det nya Ladugårdsäng- en eller Sörbyängen blir jag fundersam. Kan

Publika anläggningar i form av raststugan vid Rävängan.

Foto: Torbjörn Arvidson

man känna detta som sitt hem? Vilken person är man efter att ha bott i ett sådant människo-industriområde i fyrtio år. Själv minns jag från mitt eget hem hur jag hörde björkarna susa i de sena sommarkvällarna och storspovhonorna lockade klagande utifrån ängarna inför upprottet.

Nu genmäler den uppmärksamme läsaren följande: ”Varför bor du inte i Vivalla när det är så bra där. Det finns ju fina radhuslägenheter med en täppa till!” Svaret är att bostadssegregationen skapat en orolig stadsdel och man vill inte bo i något oroligt. Men utgångspunkten för att det blivit som det blivit är att många ansåg att Vivalla låg för långt bort från centrum. För långt bort, när man kan cykla till centrum på en kvart! Dessutom är det många som trots allt trivs där och har bott där länge.

Människan i den förtätade stadsmiljön är som en sorts ständig hotellgäst och konsument av varor och tjänster. Den begränsade tillgången på utrymme kväver många initiativ. I de flesta fall finns inte ens en plats där man kan serva och tvätta sin cykel, något som borde vara självklart i varje kvarter. Vill man snickra ska man hyra dyrt eller gå med i någon klubb.

Hur ska planerare kunna veta hur folk vill bo och ha det i sin närmiljö. Det är mycket lätt. De kan fråga folk. De kan se efter hur det ser ut där bostäderna är som dyrast. I Rynninge eller på Öster exempelvis. Oregelbunden villabebyggelse av småstadskaraktär eller gamla hyreshus i lugna, traditionella former, allt-

sammans inbäddat i grönska. Gärna nära vatten. Så kan ju inte alla få det men riktlinjerna kan få vara rådande när det skall byggas nytt. I en sådan miljö kan man höra ärtsångaren om våren, lövsångare och bofink finns intill liksom koltrastarna och stararna. Färggranna hackspettar slår till och livar upp tillvaron, du kan i bästa fall rentav få höra en sommargylling. Den synliga delen av himlen är stor nog att låta dig betrakta de rovfåglar som svingar sig uppe i luften. Det är sådan kultur och livsrikedom som bör prägla hemmiljön. I dag är det också en trend för mera trädgårdsodling i stadsmiljöerna och här måste invandrarna med sina häftiga odlingsområden betraktas som föregångare.

Förespråkarna för stadsförtätningen menar att staden måste komprimeras för att den fria naturen i större utsträckning ska lämnas orörd, men den blir inte orörd, och för att minimera transporterna särskilt med bil. För min del får gärna staden sträcka ut sig till Närkes Kil

Våra kurser och arrangemang sker
i samarbete med:

Studie
främjandet

om den därigenom ger de boende tillräckligt med luft och ljus och möjligheter till variation i närmiljön. Då behöver man inte hela tiden åka bort.

Låt naturen prägla boendet även i den större staden! Låt människan vara en del av naturen ändå från början och inte avskärmad från den! 🐦

Ungdomsaktiviteter - Se www.sofnet.org/nofnet/aktiviteter under rubrik ungdomsgruppen.

Tjejaktiviteter - Se www.sofnet.org/nofnet/aktiviteter under rubrik Tjejgrupperna.

Exkursioner och resor hösten 2015

Lördag 3 oktober - Invigning av utsiktstornet Skagershultamossen Samling klockan 10.00 vid Bålby, Hasselfors. Nu startar också Euro Bird Watch så det kommer finnas möjlighet att prova att skåda fågel från tornet. Arr. Länsstyrelsen, Hopajola och Närkes Ornitologiska förening.

Lördag - söndag 3-4 oktober - Euro Bird Watch. Denna helg skådas det fågel över nästan hela Europa, och i alla deltagande länder bjuds även allmänheten in. Evenemanget kallas Euro Birdwatch och fokuserar både på det roliga i att se på fåglar och att flyttfåglar är en gemensam angelägenhet mellan länderna. Information om dagens arrangemang kommer senare via hemsidan. Samordnare: Per Karlsson Linderum, 072-513 60 29.

Öland 8-11 oktober Även Ölandsresan förändras lite i år. Avresa från Örebro tidigt på torsdagsmorgonen. På Öland bor vi på Södra Brukets vandrarhem i Degerhamn. Morgnarna startas på Ölands södra udde, 20 minuters bilfärd från vandrarhemmet. Resten av dagar-

na styr fåglarna, men stilla vandringar i Ottenbylund varvas med drag på sällsynheter som kan dyka upp var som helst på Öland. Ett besök på Naturbokhandeln blir det och förhoppningsvis serveras Ölandslufsa som vanligt i restaurangen. För mer information och anmälan, kontakta Ronnie Lindqvist på mail lindqvist_ronnie@hotmail.com eller telefon 070-262 14 17. Fullbelagd, men kolla ev. återbud med Ronnie.

Söndagen 18 oktober - Yxnäset

Samling vid P-platsen Bondvrak, kl. 09.00. Medtag gärna korv så grillar vi vid öppen eld. Gemensam exkursion med Östernärkes Naturvårdsförening. Ledare: Gunnar Nilsson, telefon 070-961 14 45.

Fredag 23 oktober - söndag 25 oktober - Hönö

– Då är vindarna de rätta!

Kommer det att blåsa gynnsamma vindar i år? Även om det inte gör det erbjuder Bohusläns skärgård alltid spännande fåglar att titta på. Följ med på den här skådarresan som erbjuder bekvämt boende i villa på Fotö, bara några minuters bilfärd från Hönös bästa obsplats, vindsyddet på Kråkudden. Ska lirorna slå till i år eller kanske någon annat spännande? För mer information och anmälan, kontakta Hans Waern på mail hans@ekonoma.se eller telefon 070-492 53 51

Lördag 15 november - Tjäder och ströms-tareskådning. Skogsvandring i gammelskog söder om Svennevad för att titta på skogshöns. Därefter letar vi strömstjärnor i Svennevadsån. Samling vid Svennevads kyrka kl. 07.30. Ledare: Per Karlsson Linderum, 072-513 60 29.

Söndag 22 november - Odlingslandskapets fåglar. Vi går ned mot Ängfallet och sedan hem över Torsholmen. Vi tittar på förutsättningarna för fågellivet och den biologiska mångfalden i övrigt. Samling vid Norrbyås kyrka kl. 09.00. Medtag gärna matsäck. Turen beräknas sluta vid lunch. Ledare: Lars Johansson, 070-558 99 06.

2016 Lördag 2 januari - Artrace första lördagen efter nyår. Har du inte varit med förut? Nu är det dags! Anmäl dig och kompisen/

kompisarna till den här aktiviteten. Ställ upp i den klassiska varianten eller i den nya snabbt växande ekologiska klassen där du bara utnyttjar miljövänliga färdmedel. Start 00:00 och målgång kl 16:00 på Gröna Grodan i Örebro, där vinnarna koras.

Anmäl ditt lag bestående av minst två personer till Håkan Persson med ett sms till 076-551 56 81. Har du ingen att tävla med? Kontakta Håkan så ordnar han plats i ett lag. Se NOF:s hemsida för ev. uppdatering av info.

Kontaktperson för NOFs exkursioner är Lars Johansson 070-558 99 06 och Per Karlsson Linderum 072-513 60 29.

Uppdaterad information finns på NOF:s hemsida <http://www.sofnet.org/nofnet>

Vid alla exkursioner utgår en frivillig avgift på 20 kr till vår fågelfond. Om du vill ha hjälp med skjuts vid våra exkursioner kontakta respektive ledare. Bilresor betalas direkt till förare med 7 kr/mil och resenär. (Rekommendation från styrelsen fr.o.m. 2014.) Vid resor med övernattnings tas en mindre avgift ut av deltagarna för administration och till vår fågelfond.

Program inomhusmöten 2015

Torsdag 15 oktober - Kommer Christian Cederroth och visar bilder från två resor till Indonesien. Under två månader besöktes nio öar, bl. a Komodo som är känt för sina jättevaraner.

Torsdag 19 november - Kommer traditionsenligt Ingemar Lind. Han fortsätter sin trilogi med andra delen "Mina drömmars skog" - Det handlar om hans hemmamarker. Den nordiska vildmarken. I denna "Mina drömmars skog" känner han varje träd, varje stubbe och det har t.o.m. blivit så att efter alla besök har djur och fåglar börjat betrakta honom som en naturlig del av skogen, alltså ingen fara.

Inomhusmötena äger rum kl 19 i Vasakyrkan, Vasagatan, Örebro

Ringmärkta fåglar

Ringar från döda eller avlästa data från levande fåglar sänds till:

Naturhistoriska riksmuseet, Ringmärkningscentralen, Box 50 007, 104 05 Stockholm tel. 08-5195 40 80. Fax 08-5195 42 44.

Uppge plats, omständigheter som dödsorsak, tid m m för fyndet.

Rapportera via webb:

www2.nrm.se/rc/rc-formular.html.se

Fågelakuten

Besvarar frågor om skadade eller tillvaratagna fåglar. Tar hand om skadade fåglar för rehabilitering. E-post: fagelakuten@telia.com. Se även vår hemsida: www.sofnet.org/nofnet/om-nof/fagelakuten.

Fågeldoktor'n

Staffan Ullström, Gällersta 244, 705 94 Örebro, tel. 019-23 92 37, 076-712 18 88

Övriga

Leif Sandgren, Örebro, tel. 070-256 73 95

Tage Carlsson, Vretstorp, tel. 0582-66 00 11

Leif Bertilsson, Fjugesta, tel. 0585-311 46

Ulla Wallin, Frövi, tel. 0581-331 79

Statens vilt

Den som påträffar ett dött djur av nedanstående arter skall anmäla detta till polisen för vidarebefordran till något av landets större naturhistoriska museer.

Artlista för fåglar:

Fiskgjuse	Svarttärna
Bivråk	Storkar
Örnar	Rördrom
Glador	Lunnefågel
Kärrhökar	Salskrake
Falkar	Svarthalsad dopping
Tornuggla	Skärfläcka
Hökuggla	Gråspett
Berguv	Vitryggig hackspett
Fjälluggla	Mellanspett
Lappuggla	Kungsfiskare
Slaguggla	Härfågel
Fjällgås	Blåkråka
Skräntärna	Sommargylling

NOF:s försäljningsmaterial

NOF-kåsa, mörkgrön, m. NOF-logga 30 kr

NOF-dekal små	3 kr/st
stora	10 kr/st
Artlista Närke	gratis

Småfågel-, grå flugsnappar och starholk

Knip- och uggleholk 400 kr/st

NOF-keps, svart med
broderad vit logga
i storlek för alla. 150 kr/st
Porto + frakt tillkommer

Vill du handla? Vänd dig till **Bengt Jalsborn**
Vallnäs vägen 3, 703 58 Örebro, Tel. 019-12 70 80,
070-113 47 99. E-post: b.jalsborn@gmail.com

Regionala rapportkommittén (Rrk)

Sammanfattande:

Johan Åhlén Tel. 070-536 62 91
Pålsbodagatan 13 70218 Örebro
epost: johan.ahlen@hotmail.com

Övriga medlemmar:

**Ola Erlandsson, Magnus Friberg,
Ove Pettersson och Andreas Sandberg**

NOF:s tjejgrupper

Ami Sundén, Tel: 070-944 73 00

Annika Lorin, Tel: 019-24 48 46

NOF:s Ungdomsgrupp

Vakant! Kontakta Ronnie Lindqvist Tel: 070-262 14 17 eller Ulf Jorner Tel: 070-661 66 55

Osetkommittén

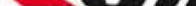
Kommittén för skötsel av naturreservatet Oset-Rynningeviken. NOF:s representant är:
Leif Sandgren, Tuppa Klaras väg 18, 702 29 Örebro
 Tel. 070-256 73 95. E-post: leif.tuppaklara@gmail.

Svansjön Tysslingen

NOF:s representant i stiftelsen:
Helny Olsson, Arvaby, 719 95 Vintrosa, Tel 019-29
 90 03 eller 070-5762981. E-post: helny@telia.com

Skjutfältsbesök?

Planerar du utflykt till Kilsbergen och skjutfälten kan du kolla på webbplats www.skjutfalten.se vilka dagar dessa är avlysta.

Nyhet!

FOTO 7 SJUAN

Fotobutiken med personlig service
Engelbrektsgatan 26 Örebro
019-611 64 92

Kamakura EDV-81 25-55x W

B

Avs: Trio Tryck AB • Box 1504 • 701 15 Örebro

Innehållsförteckning

Omslagsbild: Skrattnås, juvenil	Ann-Margret Elmroth	1
Ordföranden har ordet	Ulf Jorner	1
Nya NOF-medlemmar		3
När kom parkfåglarna till Örebro?	Roger Gyllin	4
Pilgrimsfalk häckade i Dalarna sommaren 2015	Michael Andersson	17
Visingsö 25 april 2015	Marianne Johansson	17
Förekomsten av ägretthäger i Närke och Sverige	Johan Åhlén	18
Småtrapp i Kvismaren	Magnus Friberg	19
En svart rödstjärt flyttade ståndsmässigt in på Örebro slott		
	Marianne Johansson	21
NOF Resa till Norge 2015	Ronnie Lindqvist	22
OBS:at i Närke	Ove Pettersson	28
Atlasinventeringen	Michael Andersson	32
Fågeltornskampen	Kent Halttunen	32
Låt naturen ha sin gång	Jan Gunnarsson	33
Program		35